

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Edvard Otsalu

RIIGINÕUETE SISSENÕUDMISEGA SEOTUD PROBLEEMID POLITSEITRAHVIDE NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2015

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2015
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Riiginõuete sissenõudmisega seotud probleemid politseitrahvide näitel.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Problems related to collection of governal claims based on example of Police fines.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 41 leheküljest. Töö koostamisel on kasutatud 25 allikat, millele on töös viidatud. Teema aktuaalsus väljendub selles, et sissenõudmise protseduuride nõuetekohasest täitmisest sõltuvad nii sissenõutavate rahaliste nõuete laekumine riigikassasse ning sellest tingitud riigi majanduslik heaolu kui ka seaduse ning riigivõimu autoriteedikehtestamine rahva seas. Probleemiks on puuduste esinemine praeguses riiginõuete sissenõudmise süsteemis. Riigi sissenõudmissüsteemide efektiivsuse ebapiisavuse tõttu laekub trahviraha riigituludesse planeeritust vähem. Politseitrahvide ebapiisavat laekumist on viimase viie aasta jooksul puudutanud riigikontroll ja riigikogu erikomisjon oma raportites. Politsei ja Piirivalveamet on ka teinud riigikontrollile ettepaneku anda nõuete laekumise järelevalve funktsioon üle MTAle. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade riigi nõuete liikidest. 2. Anda ülevaade politseitrahvi olemusest ja selle tekkimisest. 3. Selgitada politseitrahvide sissenõudmise protsessi. 4. Analüüsida politseitrahvide sissenõudmisega seotud probleeme. <p>Lõputöö eesmärgi täitmiseks saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat erinevate andmekogumisviisidena. Andmekogumisviisidena kasutatakse dokumendianalüüsi ja intervjuud. Lõputöö tulemusena selgus, et praeguses sissenõudmise süsteemis esineb puudusi, mille tulemusel laekub riigile oodatust vähem tulusid, mis omakorda takistab riigieelarve planeerimist. Alternatiiviks on riiginõuete sissenõudmise tsentraliseerimine. Selleks võib volitada sissenõudmise protsessi MTAle või rajada selleks eraldi sissenõudmisega tegelev asutus. Kui jääda praeguse sissenõudmissüsteemi juurde, tuleks seda oluliselt täiendada.</p>	
Võtmesõnad: riiginõuded, politseitrahv, sissenõudmine, kohtutäitur, Maksu- ja Tolliamet	
Võõrkeelsed võtmesõnad: police fine, collecting, bailiff, Estonian Tax and Customs board	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega :Riiginõuete laekumisel on otsene seos riigi tulude saamisega ja eelarve täitumisega tulenevalt Riigieelarve strateegiast 2015-2018.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: <i>Edvard Otsalu</i></p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalistest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja: Kerly Randlane	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Kolledži direktor: Uno Silberg	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. RIIGINÕUETE OLEMUS	6
1.1 Riiginõuete liigid	6
1.2. Politseitrahv ja selle tekkimine	11
2. POLITSEITRAHVIDE SISSENÕUDMISE VÕIMALUSED	20
2.1. Politseitrahvide sissenõudmine	20
2.2. Politseitrahvide sissenõudmisega seotud probleemid	25
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY	36
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	37
LISAD	39
Lisa 1. Intervjuu kohtutäiturite- ja pankrotihaldurite koja esimehega	39
Lisa 2. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti tulude osakonna peajuristiga	40

SISSEJUHATUS

Riigi rahaliste nõuete sissenõudmine on olnud minevikus ja on ka tänapäeval väga oluline aspekt riigi mehhanismi toimimise seisukohalt. Vajalike tulude hankimiseks peab riik tagama nõuete õigeaegse laekumise, ning laekumata tulude sissenõudmise. Ametnike poolt rakendatavad vastuvõetavad otsused peavad olema kooskõlas õigusaktidega ning hea halduse tavaga. Sissenõudmine tulemuslikkusest sõltub lisaks riigikassa täitumisele trahv-nõude puhul ka mõjutusfunktsioon, et karistuse saanud isikul ei tekiks enam motivatsiooni oma tegu korrata.

Teema valik on seotud sellega, et tegemist on aktuaalse teemaga, millel on otsene seos riigi tulude saamisega. Teema aktuaalsus väljendub selles, et sissenõudmise protseduuride nõuetekohasest täitmisest sõltuvad nii sissenõutavate rahaliste nõuete laekumine riigikassasse ning sellest tingitud riigi majanduslik heaolu kui ka seaduse ning riigivõimu autoriteedi kehtestamine rahva seas.

Probleemiks on puudused praeguses riiginõuete sissenõudmise süsteemis. Riigi sissenõudmissüsteemi vähese efektiivsuse tõttu laekub trahviraha riigituludesse planeeritud vähem. Politseitrahvide ebapiisavat laekumist on viimase viie aasta jooksul puudutanud riigikontroll ja riigikogu erikomisjon oma raportites. Politsei ja Piirivalveamet on ka teinud riigikontrollile ettepaneku anda nõuete laekumise järelevalve funktsioon üle Maksu- ja Tolliametile.

Lõputöö on uudne, sest autorile teadaolevalt ei ole varasemalt rakenduskõrgharidustöodes riiginõuete sissenõudmise probleeme politseitrahvide näitel uuritud. Lisandväärtus väljendub eelkõige läbiviidud intervjuude tulemustes maksuhalduri ja kohtutäiturite esindajatega.

Lõputöö eesmärk on analüüsida riiginõuete sissenõudmisega seotud probleeme politseitrahvide näitel.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade riiginõuete liikidest.
2. Anda ülevaade politseitrahvi olemusest ja selle tekkimisest.
3. Selgitada politseitrahvide sissenõudmise protsessi.

4. Analüüsida politseitrahvide sissenõudmisega seotud probleeme.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetodikat erinevate andmekogumisviisidena. Andmekogumisviisidena kasutatakse dokumendianalüüsi ja intervjuud.

Käesoleva lõputöö struktuur põhineb püstitatud uurimisülesannetel ning koosneb kahest peatükist.

Esimeses peatükis tutvustakse riiginõuete olemust ning riiginõu. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade riiginõudetest ehk avalik-õiguslikest rahalistest nõuetest ning tutvustakse nende olemust. Tuuakse välja avalik-õiguslike rahaliste nõuete definitsioon, ning selgitatakse näidete põhjal mis on maks, sunniraha, trahv, sundkindlustusmaks ja riigilõiv. Esimese peatüki teises alapeatükis antakse ülevaade trahv õiguslikust olemusest ja tekkimise alustest.

Teises peatükis käsitletakse politseitrahvide sissenõudmist ja selle võimalusi ning analüüsitakse sissenõudmise käigus tekkivaid probleeme. Teise peatüki esimeses alapeatükis kirjeldatakse politseitrahvide sissenõudmist ja selle õiguslike aluseid. Teise peatüki teises alapeatükis analüüsitakse probleeme, mis tekivad määratud ja makstama jäetud politseitrahvide sissenõudmise käigus. Arvestatavaid tulusid riigi eelarve planeerimises vähendab määratud politseitrahvide ja laekunud politseitrahvide vahe. Tuuakse välja probleemid politseitrahvide sissenõudmise süsteemis ja otsitakse välja neile lahendusi. Analüüsitavad probleemid asjaolud ja juhtumid on võetud riigikogu riigieelarve kontrolli erikomisjoni raportist ja kohtupraktikast. Analüüs sisaldab intervjuud Kohtutäiturite koja esimees Mati Kadakuga ja MTA Tulude osakonna peajuristi Tanel Ermeliga.

Lõputöös kasutatakse allikatena teadmeteoseid, teaduslikke artikleid, õigusakte seisuga 31.03.2015, kohtupraktikat ja muid relevantseid allikaid.

1. RIIGINÕUETE OLEMUS

1.1 Riiginõuete liigid

Juba riigilaadsete kogukondade tekkimisest peale on eksisteerinud teatud varalised kohustused selle liikmetele. Need kohustused on teatud juhtudel isegi vanemad kui raha ise. Näidetena võib välja tuua kümnnise ja peamaksu. Mida rohkem tsivilisatsioon arenes, seda enam tekkis ka vajadus täiendavate tulude saamiseks kogukonna hüvangu eesmärgil. Suures osas vajati sellist tulu sõjapidamise finanseerimiseks. Tänapäeval ei ole mõeldav riigi eksisteerimine ilma tuludeta. Nagu nimestki tuleneb on riiginõuete puhul saajaks riik.

Avalik-õiguslikud rahalised nõuded on üldistatuna oma sisult sarnased – tasu avalik-õigusliku teenuse, kauba eest või trahv õigusaktides kehtestatud reeglite rikkumise eest. Olenemata nõude sisust ja selle menetleja pädevusest võla sissenõudmisel, koheldakse kõiki avalik-õiguslikke rahalisi nõudeid kohtutäituri menetluses võrdselt ehk teisisõnu on avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmine taandatav üldloogikale. (Randlane 2013)

Sundtäidetava nõude tekkimise aluseks on üldjuhul täitevorgani otsus, haldusakt vm täitedokument. Sundtäidetavad avalik-õiguslikud rahalised nõuded võib täitedokumendi sisu järgi jagada tinglikult kolme gruppi:

- 1) haldusorgani haldusakt (sh maksuotsus, haldusõigusliku sunnivahendi kohaldamine);
- 2) karistusotsused;
- 3) muud täitevvõimu ettekirjutused (nt hüvitise tagasinõudmine vanemahüvitise seaduse, ravikindlustuste seaduse vms aluse). (Sundtäidetavad nõuded... 2014)

Olenemata nõude sisust ja selle menetleja pädevusest võla sissenõudmisel, koheldakse kõiki avalik-õiguslikke rahalisi nõudeid kohtutäituri menetluses võrdselt. Seega on kohtutäituri menetluses nii liiklustrahv kui ka kaitseväeteenistuse seaduse alusel määratud trahv võrdsed nõuded ja seda olenemata nõude aluseks olevatest materiaal-õiguslikest asjaoludest. (Randlane, Mäe 2013)

Avalik-õiguslik rahaline nõue on riigi nõue, mis kohustab subjekti tasuma riigile tekkinud kohustusest tulenev summa. Nõue võib olla tekkinud õigusakti rikkumisest (trahv), riigi poolt kauba või teenuse saamisest (riigilõiv), loodusvara kasutamisest (keskkonnatasu) ja maksukohustuse tekkimisest st maksuvõlg ja sunniraha. Kui tekkinud nõuet ei ole subjekt ettenähtud aja jooksul ära tasunud, muutub see sundtäidetavaks.

Maks on seadusega või seaduse alusel valla- või linnavolikogu määrusega riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks või selleks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduse või määrusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel ning millel puudub otsene vastutusu maksumaksja jaoks. (Maksukorralduse seadus 20.02.2002 (MKS)§ 2)

Maksud on tänapäeval enamikus riikides kõige suurem eelarve tuluallikas. Põhiseaduse § 113 sätestab avalik-õiguslike kohustuste liikidena lisaks maksudele veel koormised, trahvid lõivud ja sundkindlustuse maksed. Kõikide maksete kehtestamisel kehtib seaduse reservatsiooni klausel, kuid selle põhimõtte rakendus võib olla erinevate kohustuste puhul erinev. Näiteks trahvi olemusest tuleneb, et trahvi suurus peab olema sõltuvuses õigusrikkuja varandusliku seisuga ning tema poolt toimepandud õigusrikkumise iseloomuga. Maksude puhul on selline lähenemine välistatud. (Lehis 2012:40)

Intress on maksuõigussuhtest tulenev kõrvalkohustus (MKS § 31 lg 1 p 5). Tsiviilõigussuhtes nimetatakse sarnast kõrvalkohustust viiviseks. Maksuintress ei ole üldjuhul kokkulepitud laenult korrapärane finantstulu (erandiks on ajatamine), vaid maksukohustuse täitmise-ga viivitamise eest määratud lisamakse. Viivis täidab nii kahju hüvitamise funktsiooni (kreditoorile hüvitatakse raha hilisemast laekumisest saamata jäänud finantstulu ning võlgnikult võetakse är alusetult teenitud tulu) kui ka mõjutusvahendi funktsiooni. Selliselt on maksuintressi olemust mõistnud ka riigikohus. Intressikohustus on aktsessoorne, st eeldab põhivõla kehtivust. Kui maksusumma aegub või kustutatakse, siis kaob ka intressi nõudmise võimalus. (Lehis 2012:199)

Sunniraha on oma olemuselt mõjutusvahend ja täielikult preventiivse iseloomuga. Sunniraha eesmärgiks on saavutada olukord, et isik täidaks oma seadusejärgse kohustuse ja samas ka tulevikus järgiks seadust. Erinevalt trahvist ei kanta sunniraha määramise kohta andmeid karistusregistrisse. Tulumaksuseaduse tähenduses on sunniraha ettevõtlusega mit-

teseotud kulu. Sunniraha olemusest tulenevalt on selle rakendamine võimalik üksnes mitterahalise kohustuse täitmiseks. Sunniraha on võimalik määrata kui isik ei ole tähtjaks täitnud MKS §-des 60-62 toodud kohustusi, milleks on suulise ja kirjaliku teabe ning dokumentide esitamine, samuti ka asjade, esitaja väärtpaberite ja sularaha ettenäitamine. Lisaks on maksuhalduril õigus sunniraha määrata ka siis, kui maksukohustuslane on jätnud tähtjaks esitamata deklaratsiooni või selle paranduse. (Mis on sunniraha? 2005)

“Sunnirahaga tagatakse selliste mitterahaliste kohustuse täitmine, mida peab kohustatud isik täitma isiklikult (st mille puhul pole asendustäitmine võimalik). MKS § 67 lg 1 võimaldab määrata sunniraha MKS § 60 ja 62 sätestatud kohustuse (teabe esitamine, asjade ja dokumentide ettenäitamine jne) tähtaegse täitmata jätmise korral. MKS § 91 näeb ette sunniraha rakendamise võimaluse juhuks, kui maksukohustuslane ei ole õigeaegselt esitanud maksudeklaratsiooni või selle parandust.“ (Lehis 2012: 203)

Sunniraha on maksukohustuslase poolt mitterahaliste kohustusete mittetäitmise korral maksuhalduri poolt rakendatav mõjutusvahend. Sunniraha kui mõjutusvahendi mõte seisneb selles, et sundida subjekti olemasolevat kohustust võimalikult kiiresti täitma. Sunniraha määramine on reguleeritud MKS § 67 lg 1 ja MKS § 91. Sunniraha määramise aluseks võib olla näiteks tulu-või käibemaksudeklaratsiooni tähtaegselt mitteesitamine ning äritegevust puudutavate dokumentide esitamata jätmine maksuhaldurile.

Trahv on rahaline karistus, millel võivad olla nii üld-kuieripreventiivsed eesmärgid (konkreetselt õigusrikkuja ning kogu avalikkuse motiveerimine õigusrikkumisest hoiduma). Karistusseadustikus kasutatakse kuriteo eest määratava karistuse tähistamiseks mõistet rahatrahv (KarS § 47 lg 1). Erinevad mõisted on vajalikud selleks, et eriosas paremini eristada kuriteo- ja väärteokoosseise. Tuntakse veel niinimetatud protsessitrahve, mida võib kohus määrata näiteks kohtuistungil korda rikkunud protsessiosalisele. Trahviga sarnane rahaline kohustus on sunniraha. Kuna trahv on mõjutusvahend, siis peab trahvi suurus vastama õigusrikkuja tegevuse raskusele, süü vormile jne. Trahvi suurus võib sõltuda ka süüdlase sissetulekust, kuid ei tohi omada fiskaalset eesmärki. KarS § 44 kohaselt arvutatakse rahalise karistuse päevamäär süüdimõistetud keskmise päevasissetuleku alusel, kuid kohus võib päevamäära suurust vähendada erandlike asjaolude tõttu või suurendada süüdimõistetud elatusasemest lähtudes. Päevasissetulek arvutatakse tulumaksuga maksustatava tulu baasil. Miinimumpäevamäära suurus on 3,20. Väärteotrahv määratakse trahviühikutes,

mille suurus ei sõltu isiku tulust ega varalisest seisust. Trahvida ei saa riigi ja omavalitsusasutusi, sest see oleks vastuolus trahvi olemusega. (Lehis 2012: 31-32)

Trahv on rahanõue, mis määratakse karistusena haldusõigusrikkumise või kuriteo eest. Eestis mõistetakse rahatrahvi päevamäärades, mida arvutatakse miinimumpalga alusel. (Trahv 1994: 671)

MKS § 154 kohaselt maksudeklaratsiooni, dokumentide, asjade või muu teabe tähtpäevaks esitamata jätmise, maksuhalduri juures enda registreerimata jätmise, maksuhaldurile valeandmete, teadvalt ebaõigete dokumentide esitamise, arvestuse pidamise nõuete eiramise, maksuhalduri korralduse täitmatajätmise või muul viisil maksuhalduri tegevuse takistamise eest - karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut.

Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, - karistatakse rahatrahviga kuni 50 000 krooni. (MKS § 154)

Riigi poolt tehtavatest trahvidest võib nimetada Kriminaalkoodeksist, Karistusseadustikust, Liiklusseadusest, Korrakaitseadusest, Maksukorralduse seadusest, Kaitseväeteenistuse seadusest, Keskkonnavastutuse seadusest tulenevaid ning ka kohtu poolt määratavaid trahve. Need trahvid määrab ning nõuab sisse riik. Trahv määratakse reegline trahviühikutes, ning trahvi suurus peab olema proportsionaalne rikkuja süüteoga või tekitatud kahjuga. Tähtaegselt maksmata trahv muutub kohtutäituri poolt sissenõutavaks. Hilinenud trahvi sundtäitmise korral lisanduvad põhisummale ka täitekulud.

“Sundkindlustus on maksuga üsna sarnane kohustus. Sundkindlustusmaks erineb maksust selle poolest, et makse tasumisest tekib õigus vastusooritusele. Kui lõivu maksja saab alati konkreetse vastuhüve, siis sundkindlustuse eesmärk on riskide hajutamine. Vastuhüve antakse alles teatud tingimuste täitumisel (nt haigestumine, pensioniikka jõudmine, töösuhte lõppemine). Kõige levinum sundkindlustuse liik on sotsiaalkindlustus. Eestis on osa sotsiaalkindlustusest üles ehitatud sihtotstarbelistele maksudele (sotsiaalmaks), osa aga sundkindlustusele (töötuskindlustus, kohustuslik kogumispension, vabatahtlik ravikindlustus, tööõnnetuskindlustus). Tööõnnetuskindlustuse ja kohustusliku kogumispensioni maksete objekt on seotud tulumaksu ja sotsiaalmaksu objektidega ning neid sundkindlustusmaksleid administreeritakse maksude kohta kehtivate eeskirjade kohaselt (vt MKS §3 lg 4).“ (Lehis 2012:42)

Sundkindlustusmakset eristab maksust see asjaolu, et sundkindlustuse puhul eksisteerib vastutasu. See erinevus on aga põhimõtteline, kuna sundkindlustusmakseid administreeritakse maksude kohta kehtivate seaduste kohaselt. Riik sunnib inimest ennast kindlustama sundkindlustuse läbi, töötuksjäämise või tööõnnetuse juhtumise puhul negatiivsete tagajärgede vähendamiseks.

Eesti õiguses tuntakse mõistet riigilõiv, mis tähendab tasu juriidilise toimingute tegemise või dokumendi väljastamise eest. Riigilõivude tasumise kord ning toimingute loetelu koos tasumääradega on sätestatud riigilõivuseaduses. Riigilõivu eesmärk on riigi poolt tehtava toimingute kulutuste hüvitamine. Lõivu oluline tunnus on vastusooritus. Kui sundkindlustuse vastusooritus on tingimuslik, siis riigilõivu maksja maksab alati konkreetselt tema huvides tehtud toimingute eest. Riigi avalik-õiguslike ülesannete hulka kuulub väga palju erinevaid funktsioone. Osad neist on seotud ühiskonna, kui terviku huvidega (nt riigikaitse), kuid rida toiminguid on seotud vaid ühe konkreetse isiku või teatud isikute grupi huvidega (nt äriühingu registreerimine). Seetõttu nähakse teatud toimingute puhul ette, et toimingutest huvitatud isik hüvitab riigile toimingute kulud. Riigilõivu suurus ei pea olema ranges vastavuses tehtava toimingute kuludega. Paljudel juhtudel oleks seda väga raske kontrollida. Seetõttu on teoorias tunnustatud niinimetatud ekvivalendiprintsiip, mille kohaselt võib riigilõivu suurus sõltuda toimingute eesmärgist ja tähendusest taotleja jaoks. (Lehis 2012:43)

Riigilõiv on otsese vastutasuga rahaline tasu, mis tuleb tasuda enne vastava juriidilise toimingute läbiviimist. Riigilõiv on mõeldud vastava toimingute eest kulude hüvitamiseks riigile. Riigilõivu tasutakse näiteks juhulubade väljastamisel, kohtusse pöördumisel ja äriühingu registreerimisel.

Riigi- ehk avalik-õiguslik rahaline nõue kas seadusest tulenev rahaline kohustus, või tasu riigi poolt tehtava hüve eest. Käesolevas peatükis nimetatud avalik-õiguslikud rahalised nõuded on riigilõiv, sundkindlustusmaks, trahv ja maks. Maks on rahaline kohustus ilma otsese vastutasuta. Trahv on rahaline karistus preventiivse iseloomuga ning sellel ei tohi olla fiskaalset eesmärki. Riigilõiv on tasu riigi poolt saadud konkreetse hüve eest. Ülaltoodud riiginõuded on oma olemuselt erinevad, kuid kohtutäituri menetluses võrdselt koheldatavad.

1.2. Politseitrahv ja selle tekkimine

Meie ühiskonnas on ajaloost tulenevalt kehtinud karistused teatud tegude eest. Neid karistatavaid tegusid iseloomustab ümbritsevate inimeste huvide kahjustamine. See on väljendunud üldiselt kellegi elu, tervise, enesemääramisõiguse ning vara kallale kippumises. Üldiselt on ülaltoodud kirjeldusele vastavate tegude eest kõrgema võimu poolt määratavad karistused väljendunud vabaduse võtmises, vastutasuta tööle sundimises ja vara konfiskeerimises. Need ajaloost teada tuntud karistusmeetodid leiavad kajastust ka tänapäeva õigusüsteemis. Vara konfiskeerimisest on välja kujunenud rahaline sanktsioon - trahv.

Trahv on ühekordselt makstav rahasumma, õigusrikkumise toimepanija suhtes kohaldatav karistus (Maurer 2000: 328). Sanktsiooni eesmärk on mõjutada kedagi käituma teistmoodi, temalt midagi ära võttes. Trahv kujutab endast seadustatud karistust õigusrikkumise eest. See on enamasti olnud kõrgema täidesaatevvõimu karistus isiku poolt kordasaadetud seadusrikkumisele, mille koosseis on liiga leebe, et väärida vabadusekaotust.

Karistamise aluseks on isiku süü. Karistuse mõistmisel kohtu poolt või määramisel kohtuvälise menetleja poolt arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, samuti võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Vangistust võib mõista ainult siis, kui karistuse eesmärke ei ole võimalik saavutada kergema karistusega. Kui käesoleva seadustiku eriosa paragrahv võimaldab vangistuse kõrval mõista ka muid, kergemaid karistusi, peab kohus otsuses vangistuse mõistmist põhistama. (Kar§ 56 lg 1-2)

Kar § 56 lähtub, et vangistus on ettenähtud vaid raskete süütegude jaoks, mida ei ole võimalik karistada kergemalt. Sellest tulenevalt võib väita, et rahatrahv, rahaline karistus ja arest on seadusandja poolt ette nähtud süütegude mille karistuseks oleks vangistuse mõistmine õiguse seisukohast ebaotstarbekas.

Karistusvõimu riigipoliitiline põhistus toetub eelkõige asjaolule, et see on vajalik õiguskorra kui inimeste sotsiaalse kooselu püsimiseks. Riigivõim lakkaks olemast kui ta ei suudaks rasketele õigusrikkumistele oma sunnijõuga reageerida. Selline reageerimine näitab, et ühiselunormidena ei kehti mitte ainult moraal, vaid ka õigus. Õigusliku sunni väljendusena kuulub karistus iga õiguskorra juurde. Sotsiaalpsühholoogiline õigustatus lähtub asjaolust, et riik peab vastutama ka selle eest, et rahuldada ühiskonna arusaamu õiglusest. Vaevalt

saaks rääkida normaalsel eetilisel alusel toimivast rahukorrast, kui riik jätaks reageerimata toimepandud rikkumistele. Ühiskonnalt ei saa oodata, et pärast sündinud ülekohut tehtaks nagu nagu ei oleks midagi juhtunud ning elataks õigusrikkujaga rahumeeli edasi. Riiklikku sekkumise puudumisel tekiks eraviisiline karistusõigus või lihtsalt omakohus. Individuaalne õigustatus tuleneb süüdlasest, kes inimese kõlbelisest olemusest tingituna vajab võimlust oma süüd lunastada. Olenemata konkreetse süüdlase soovist või võimest eetiliselt puhastuda, peab riik andma selliseks autonoomseks kõlbeliseks sammuks igäihele võimaluse. (Sootak 2007: 26)

Suveräänset riiki iseloomustab oma õiguskord, mille lahutamatuks koostisosaks on kehtiv karistussüsteem. Seda seetõttu, et õiguskorra toimimise tagamiseks peab riik reageerima seaduses fikseeritud õigusnormide rikkumisele. Vastasel juhul tekib olukord, kus õigunormid ei ole millegiga tagatud ja kodanikud ei tunneta kohustust nendest kinni pidada. See viib riigi üsna kiiresti anarhiani, kus kellegi elu ja vara kaitstus on küsitav, ja huvitatud isikud ei pea millegi ees peatuma oma huvide saavutamiseks.

Politsei-ja Piirivalveseaduse § 1 kohaselt on Politsei täidesaatva riigivõimu institutsioon, kelle ülesannete hulka kuulub süütegude menetlemine ja karistuste täideviimine seaduses sätestatud alustel ja korras. Kohtuväline menetleja on seadusega sätestatud juhul täidesaatva riigivõimu volitustega asutus. Politsei on Eestis üks karistusvõimu kandjatest.

Umbes 70 protsenti kõigist Eestis kogutavatest väärteotrahvidest menetleb politsei- ja piirivalveamet. 2009. aastal määras politseiamet 180 296 rahatrahvi summas ligi 15 miljonit eurot, millest ligi 70 protsenti määrati liiklusseaduse alusel. (Riigikogu erikomisjoni raport 2011)

Kohtuväline menetleja osaleb väärteomenetluses ametnike kaudu. ATS § 6 lg 1 järgi valitakse või nimetatakse ametnik ametiasutuse koosseisus ettenähtud ametikohale. ATS § 8 kohaselt võib ametniku ülesandeid täita koosseisuväline teenistuja, kes nimetatakse ametisse või kellega sõlmitakse tööleping. Seega on ametikoht ametiasutuse struktuuris olev töö- või teenistukoht, millele isik valitakse, nimetatakse või võetakse tööle töölepingu alusel. Kohtuvälise menetleja ametniku tunnistuse eesmärgiks on eelkõige võimaldada kodanikul aru saada, kellega on tal tegemist. Teiseks annab tunnistus võimaluse veenduda, millise õigusaktiga on ametnikule pädevus antud ja milles pädevus seisneb. Tunnistuse kolmas

täendus on kinnistada, et kohtuvälise menetleja ametnik on omandanud piisavad teadmised vääртеoasjade menetlemiseks. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 11-14)

Lõputöös käsitletav kohtuvälise menetleja ning riigi karistusvõimu kandja on Politsei- ja piirivalve amet, kes osaleb menetluses ametnike kaudu. Kohtuvälise menetleja ametnikud omavad vastavat pädevust vääртеomenetluse läbiviimiseks.

Rahalise karistuse võib kohus kuriteo eest mõista kolmkümmend kuni viissada päevamäärana. Rahalise karistuse päevamäär suurus arvutab kohus süüdimõistetud keskmise päevasissetuleku alusel. Kohus võib päevamäär suurus vähendada erandlike asjaolude tõttu või suurendada süüdimõistetud elatusasemest lähtudes. Arvestatud päevamäär suurus ei või olla väiksem kui miinimumpäevamäär, milleks on 10 eurot. Keskmise päevasissetuleku arvutatakse, lähtudes süüdlase suhtes kriminaalmenetluse alustamise aastale vahetult eelnenud aasta või, kui nimetatud aasta andmed ei ole kättesaadavad, sellele aastale eelnenud aasta tulumaksuga maksustatavast tulust, millest on maha arvatud tulumaks. Päevamäär suurus väljendatakse kümne sendi täpsusega. Teo toimepanemise ajal nooremale kui kaheksateistaastasele isikule võib kohus mõista rahalise karistuse kolmkümmend kuni kaks-sada viiskümmend päevamäärana. Rahalist karistust ei mõisteta nooremale kui kaheksateistaastasele isikule, kellel ei ole iseseisvat sissetulekut. Rahalist karistust võib mõista ka lisakaristusena koos vangistusega, välja arvatud juhul, kui vangistus on asendatud üldkasuliku tööga. Rahalist karistust ei mõisteta lisakaristusena koos varalise karistusega. Juriidilisele isikule võib kohus mõista rahalise karistuse 100 - 400 000 eur. (KarS § 44lg 1-8)

KarS § 47 kohaselt võib kohus või kohtuvälise menetleja kohaldada rahatrahvi kolm kuni kolmsada trahviühikut. Trahviühik on rahatrahvi baassumma, mille suurus on 4 eurot. Juriidilisele isikule võib kohus või kohtuvälise menetleja vääртеo eest kohaldada rahatrahvi 100–400 000 eurot. (KarS § 47 lg 1-2) Paragrahv sisaldab vääртеo eest kohaldatava põhikaristusena rahatrahvi nii füüsilise kui juriidilise isiku jaoks. Erinevalt päevatrahvina mõistetavast karistusest on vääртеo eest kohaldatav rahatrahv vaadeldavas paragrahvis sätestatud klassikalise trahvina. KarS stabiilsuse huvides on kommenteeritavas paragrahvis rahatrahvi otsustatud indekseerimisüsteemi kasuks. Oma olemuselt on indekseerimisüsteem sarnane kuriteo eest kohaldatava rahalise karistuse päevamäärasüsteemiga selle erinevusega, et rahatrahvi puhul ei mõõra trahvi lõplikku suurus süüdlase keskmise päevasissetuleku, vaid trahvisumma suurus on seotud kõigi süüdlaste jaoks ühese, seaduses fikseeritud indeksiga

(trahviühikuga). Indekseerimissüsteemi kohaselt toimub ka rahatrahvi mõistmine kahes etapis: a) esmalt määrab kohtuväline menetleja või kohus, lähtudes karistuse kohaldamise üldalustest, kindlaks konkreetse väärteo eest määratava trahviühikute arvu; b) seejärel korrutatakse määratud trahviühikute arv lõikes 1 sätestatud trahviühiku suurusega (4 eur). Saadud tulemus moodustabki süüdlase poolt tasumisele kuuluva rahatrahvi summa. Näiteks määrab kohtuväline menetleja süüdlasele väärteo eest rahatrahvi 8 trahviühikut, seega tuleb süüdlasel tasuda $8 \cdot 4 = 32$ eurot trahvi. (Sootak 2009; 209)

Rahatrahvi ja rahalise karistuse üks erinevustest on määraja ja määramise alus. Karistuse puhul määrab selle kohus olenevalt menetlusaluse sissetulekust. Rahatrahvi määrab kohtuväline menetleja ja tugineb trahviühikule, mitte menetlusaluse sissetulekule.

Väärtegude väikesest ebaõigussisust tulenevalt on vaadeldav paragrahv menetluse efektiivsuse huvideandnud rahatrahvi kohaldamise õiguse kohtu kõrval ka kohtuvälisele menetlejale. Sarnaselt kohtuga on kohtuväline menetleja rahatrahvi mõistes seotud sätestatud karistuse üldalustega. Kui väärteokaristuse määrab ametnik, kehtib lihtsam menetluskord, ehkki ka siin on süüdistatavale tagatud vajalikud menetluslikud garantiid, eelkõige õigus ametniku poolt määratud karistus kohtus vaidlustada. (Sootak 2009; 228)

VTMS § 12 lg 1 kohaselt menetletakse väärteoasja teo toimepanemise koha järgi. See tähendab, et ka otsus tehakse rikkumise koha järgi. Kui nt Tallinna elanik paneb Hiiumaal toime väärteo ega nõustu kiirmenetlusega ning soovib otsuse kätte saada, tuleb tal minna Hiiumaal asuva kohtuvälise menetleja juurde. Käesoleva paragrahvi lõige kaks kohaselt on menetlusalusel isikul õigus taotleda väärteoasja menetlemist oma elukoha või asukoha või sõiduki registreerimiskoha järgi. Kohtuväline menetleja peab menetlusalust isikut teavitama sellest õigusest. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 15)

Väärteoasja või väärteoasjas tehtud lahendi peale esitatud kaebust arutab see maakohus, kelle tööpiirkonnas on tegu toime pandud. Käesoleva seadustiku § 12 nimetatud juhtudel arutab väärteoasja või väärteoasjas tehtud lahendi peale esitatud kaebust see maakohus, kelle tööpiirkonda jääb taotluses nimetatud elu- või asukoht või mootorsõiduki, raudteeveeremi, õhu- või veesõiduki Eestis registreerimise koht. Kohus võib ühe väärteo arutamise kokku puutuda kolmel viisil: väärteoasja ise lahendades, lahendades kaebust otsuse peale või lahendades kaebusi kohtuvälise menetleja tegevuse peale. Kõikidel juhtudel on väärteo

kohtualluvus sõltuvuses väärteo menetlemisest kohtuvälise menetleja poolt. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 16-17)

VTMS § 18 kohaselt on menetlusalune isik füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes on alustatud väärteomenetlust. Ta on allutatud menetlustoimingutele, kuna on alust arvata, et ta on toime pannud väärteo. Menetlusalune isik võib olla füüsiline isik või juriidiline isik. Süüdlane on menetlusalune isik, kelle karistamise kohta on jõustunud kohtuvälise menetleja otsus või kohtuotsus, on süüdlane. VTMS eristab selgelt isikut, kelle suhtes menetlust läbi viiakse ja isikut, kelle suhtes on tehtud süüdimõistev lahend. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 17)

Menetlusaluse isiku õigused ja kohustused jagunevad järgmiselt:

1) õigus informatsioonile

- a) teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse;
- b) teada menetlustoimingu eesmärki;
- c) tutvuda toimikuga;
- d) tutvuda menetlustoimingu, milles ta on osalenud, protokolliga;

2) õigus olla ära kuulatud

- a) anda ütlusi;
- b) teha avaldusi menetlustoimingu tingimuste, käigu, menetlustulemuste ning menetlustoimingu protokolliga kohta, mis protokollitakse;
- c) esitada vastulause;
- d) osaleda kohtus asja arutamisel;
- e) õigus kaitsjale;
- f) kaebeõigus
- g) vaidlustada kohtuvälise menetleja või kohtu menetlustoiming;
- h) vaidlustada kohtuvälise menetleja või kohtu lahend.

Menetlusalusele õiguste selgitamine tähendab vastavate menetlusõiguste sätete suulist tutvustamist ning nende sisu lahtimõtestamist. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 17)

Seaduses sätestatud juhtudel võib kohtuväline menetleja mootorsõidukiga toime pandud liiklusväärteto puhul määrata hoiatustrahvi mootorsõiduki registrijärgsele omanikule, või kui registrisse on kantud vastutav kasutaja, vastutavale kasutajale (edaspidi *mootorsõiduki eest vastutav isik*), kui väärtetomenetluse ajendiks on automaatse liiklusjärelvalveseadme-ga edastatud teave liiklusnõuete rikkumise kohta, mille alusel on visuaalselt tuvastatud mootorsõiduki registreerimismärk ning rikkumise tuvastamise aeg ja koht või teo avastanud järelvalvet teostaval ametnikul ei olnud võimalik kohe tuvastada mootorsõiduki juhti ning rikkumine jäädvustati fotol, filmil või muul teabesalvestisel, millelt on visuaalselt tuvastatav mootorsõiduki registreerimismärk ning rikkumise tuvastamise aeg ja koht. Hoiatustrahv määratakse isikule, kes oli mootorsõiduki registrijärgne omanik või vastutav kasutaja väärteto toimepanemise ajal. Mootorsõiduki eest vastutavale isikule määratav hoiatustrahv ei ole süüteo eest kohaldatav karistus, seda ei kanta karistusregistrisse ning sellele ei või tugineda süüteo korduvuse arvestamisel ega muude süüteo eest ette nähtud õigusjärelmite kohaldamisel. Hoiatustrahvi maksimaalmäär on 190 eurot. (VTMS § 54¹ lg 1-4)

Kohtuväline menetleja võib kohaldada kiirmenetlust juhul, kui väärteto toimepanemise asjaolud on selged ja menetlusalusele isikule on:

- 1) teatatud tema õigused ja kohustused, mis on ette nähtud käesoleva seadustiku §-s 19;
- 2) selgitatud, et kiirmenetluses väärteto protokoll ei koostata;
- 3) võimaldatud anda väärteto toimepanemise kohta ütlusi ning kui isik nõustub kiirmenetlusega.

Kiirmenetluse otsuses võib määrata:

- 1) füüsilisele isikule kuni 200 trahviühiku suuruse rahatrahvi;
- 2) juriidilisele isikule kuni 13 000 euro suuruse rahatrahvi.

Kiirmenetlust ei kohaldata ja alustatakse üldmenetlust, kui:

- 1) menetlusalune isik ei nõustu kiirmenetlusega või kui ta on 14- kuni 18-aastane või psüühikahäirega;

- 2) on vaja otsustada konfiskeerimine, põhikaristusena aresti või sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või lisakaristuse kohaldamine;
- 3) kiirmenetluses tõendeid kogudes lähtub kohtuväline menetleja käesoleva seadustiku 5. peatüki sätetest.

Kiirmenetluse otsuse tegemisel peab kohtuväline menetleja lahendama käesoleva seadustiku §-s 108 loetletud küsimused. (VTMS § 55 lg 1-5)

VTMS § 68 kohaselt koostatakse üldmenetluses väärteoprotokoll. See on üldmenetluse tunnusjooneks. Oma tähenduselt on väärteoprotokoll võrreldav süüdistusaktiga kriminaalmenetluses, milles fikseeritakse süüdistusfunktsiooni kandja veendumus väärteo toimepanemise kohta koos veendumuse põhjustusega. Üldmenetluses on väärteoprotokolli puudumine oluliseks menetlusõiguse rikkumiseks VTMS § 150 lg 1 punkti 6 alusel ning selline rikkumine toob kaasa väärteoasjas tehtud lahendi tühistamise. Kohtuvälise menetleja ametnik koostab protokoll, kui on välja selgitatud väärteo asjaolud ning on kogutud piisavad ja vajalikud tüendid tõendamiseseme asjaolude kohta. Protokolli koostamisele järgneb selle koopia kätteandmine menetlusalusele isikule või tema kaitsjale. Antud paragrahvi lõiked 3 ja 4 sätestavad väärtegude ühendamise võimaluse väärteoprotokollis. Kui isik on toime pannud mitu väärtegu, võib koostada ühe protokoll või vajaduse korral mitu protokoll. Väärteoasjade ühendamine ei ole kohustuslik, selle vajadus on jäetud kohtuvälise menetleja otsutada. Kui mitu isikut on toime pannud ühise väärteo või mitu väärtegu, koostatakse üks protokoll. See aitab kaasa väärteomenetluse igakülgsele, täielikkusele ja objektiivsusele ning üldjuhul on kohustuslik. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 104-110)

VTMS § 69 sätestab väärteoprotokollis kajastamisele kuuluvate andmete loendi. Väärteoprotokoll koosneb sissejuhatuses, põhiosast ning lõpposast. Väärteoprotokolli esimeses osas esitatakse andmed protokoll koostamise aja ja koha osas, samuti kohtuvälise menetleja, tema ametniku ning menetlusaluse isiku põhianndmed. Juhul, kui menetlusalusel isikul on väärteomenetluses kaitsja, esitatakse ka kaitsja ees-ja perekonnanimi ning tegevuskoha kontaktandmed. VTMS § 69 lg 2 punkti 1 kohaselt tuleb väärteoprotokollis kajastada väärteo lühikirjeldus ning teo toimepanemise aeg ja koht. Väärteoprotokollis peavad olema kajastatud, milles isikut süüdistatakse ja mille alusel on võimalik hinnata, kas väärteo koosseis on täidetud. Protokolli lisaks väärteo kirjelduse esitamisele, tuleb viidata parag-

rahvi, lõike ja punkti täpsusega õigusaktile ja normile, milles vastav kohustus või keeld on fikseeritud. Väärteoprotokollis põhiosas tuleb esitada teave väärteoga põhjustatud kahju kohta. Tuleb näidata, kellele väärteoga kahju põhjustati ning milles see kahju seisnes. Kahju kirjeldamine väärteoprotokollis omab tähendust eelkõige materialsetes deliktides, kus kahju tekkimine on väärteokoosseisu täitmise tingimus. Väärteoprotokollis lõpposa peab sisaldama viidet menetlusosaluse isiku ja tema kaitsja õigusele esitada väärteoasjas vastulause ja tõendid ning tutvuda väärteotoimikuga. Väärteoprotokolliga tutvumiseks ja vastulause esitamiseks on menetlusosalusel isikul aega 15 päeva. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 111-114)

Niisamuti nagu väärteoprotokoll, koosneb väärteomenetleja otsus kolmest osast: sissejuhatusest, põhiosast ja lõpposast. Kohtuvälise menetleja otsuse sissejuhatavast osast peab nähtuma otsuse tegemise aeg ja koht, kohtuvälise menetleja nimi, registrikood ja aadress, samuti otsuse teinuud kohtuvälise menetleja ametniku ees- ja perekonanimi. Kohtuvälise menetleja otsuse põhiosa peab sisaldama andmeid väärteo toimepanemise aja ja koha kohta ning väärteo kirjeldust. Ebatäpne aja ja koha määramine otsuses võib kujundada endast menetlusõiguse olulist rikkumist. Kohtuvälise menetleja otsuse põhiosas välja tooma konkreetse õigusnormi sätte (paragrahv, lõige ja punkt), millega isiku tegevus ei ole kooskõlas. Väärteoasjas tehtav otsus peab olema põhjendatud. See aga tähendab, et otsusest peab nähtuma, millised asjaolud kohtuvälise menetleja luges tõendatuks ja mis konkreetsetele tõenditele ta tugines. Otsuse põhiosas tuleb hinnata ka seda, kas esineb kergendavaid või raskendavaid asjaolusid vastavalt KarS § 57 ja 58. Kohtuvälise menetleja otsuse lõpposas märgitakse väärteo kvalifikatsioon, s.o vastava seaduse paragrahv, lõige ja punkt, mille alusel isiku tegu on väärteona karistatav. Üldjuhul peab see vastama väärteoprotokollis sätestatud. Seda kvalifikatsiooni saab muuta kergendades isiku olukorda, lähtuvalt menetlusosaluse vastulauses esitatud asjaoludest. Otsuse lõpposas märgitakse isikule määratud rahatrahvi määr trahviühikutes ja rahasummas. Mõjuvatel põhjustel võib kohtuvälise menetleja määrata rahatrahvi tasumise ositi, sellisel juhul peavad otsuses olema märgitud tasumise tähtpäevad. Mõjuvad põhjused on eelkõige seotud isiku majandusliku suutmatusega tasuda trahvi korraga. Otsus peab sisaldama teavet, et rahatrahvi tähtajaks mittetasumise korral pööratakse otsus sundtäitmisele. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2007: 122-124)

Kar§ 56 lähtub, et vangistus on ettenähtud vaid raskete süütegude jaoks, mida ei ole võimalik karistada kergemalt. Sellest tulenevalt võib väita, et rahatrahvi, rahaline karistus ja

arest on seadusandja poolt ette nähtud süütegude mille karistuseks oleks vangistuse mõistmine õiguse seisukohast ebaotstarbekas. Suveräänsel riiki iseloomustab oma õiguskord, mille lahutamatuks koostisosaks on kehtiv karistussüsteem. Seda seetõttu, et õiguskorra toimimise tagamiseks peab riik reageerima seaduses fikseeritud õigusnormide rikkumisele. Vastasel juhul tekib olukord, kus õigunormid ei ole millegiga tagatud ja kodanikud ei tunne kohustust nendest kinni pidada. See viib riigi üsna kiiresti anarhiani, kus kellegi elu ja vara kaitstus on küsitav ja huvitatud isikud ei pea millegi ees peatuma oma huvide saavutamiseks. Lõputões käsitletav kohtuväline menetleja ning riigi karistusvõimu kandja on Politsei- ja piirivalve amet, kes osaleb menetluses ametnike kaudu. Kohtuvälise menetleja ametnikud omavad vastavat pädevust Väärteomenetluse läbiviimiseks. Rahatrahvi ja rahalise karistuse üks erinevustest on määraja ja määramise alus. Karistuse puhul määrab selle kohus olenevalt menetlusaluse sissetulekust. Rahatrahvi määrab kohtuväline menetleja ja tugineb trahviühikule, mitte menetlusaluse sissetulekule.

2. POLITSEITRAHVIDE SISSENÕUDMISE VÕIMALUSED

2.1. Politseitrahvide sissenõudmine

Süüdlasele on trahvi saamise korral antud aeg kohtuvälise menetleja otsusega tutvumiseks ja rahatrahvi tasumiseks. Kui süüdlane soovib otsust vaidlustada, peab ta seda tegema sellesama etteantud ajaperioodi jooksul. Kui ta ettenähtud perioodi jooksul ei tasu rahatrahvi ära, ega ei vaidlusta otsust, annab kohtuvälise menetleja otsuse täitmiseks kohtutäiturile, kes alustab sundtäitmist seadusega ettenähtud korras.

VTMS § 204 sätestab kohtuvälise menetleja otsusega määratud või kohtuotsusega mõistetud rahatrahvi sissenõudmisele pööramise tingimused ja korra. Süüdimõistetud isikul on võimalik otsust vaidlustada. Kohtuvälise menetleja otsus rahatrahvi kohaldamise kohta loetakse täidetuks ja otsust täitmisele ei pöörata, kui:

- 1) süüdlane on tasunud rahatrahvi täies ulatuses 15 päeva jooksul kiirmenetluses käesoleva seadustiku § 55 lõike 2 kohaselt tehtud kohtuvälise menetleja otsuse kättesaamisest alates või tasub osastatud rahatrahvi korral osamaksed tähtaegselt;
- 2) süüdlane on tasunud rahatrahvi täies ulatuses 15 päeva jooksul, alates päevast, mil üldmenetluses käesoleva seadustiku § 73 lõike 1 punkti 1 kohaselt tehtud kohtuvälise menetleja otsus on menetlusosalistele kohtuvälise menetleja juures kättesaadav või tasub osastatud rahatrahvi korral osamaksed tähtaegselt;
- 3) otsusega, mille täitmisele pööraja käesoleva seadustiku § 202 lõike 1 kohaselt on Maksu- ja Tolliamet, määratud rahatrahvi on Maksu- ja Tolliamet enne täitmisele pööramise tähtaja möödumist täies ulatuses tasaarvestanud maksukorralduse seaduses sätestatud korras. (VTMS § 204 lg 1)

Kohtuotsus rahatrahvi kohaldamise kohta saadetakse pärast otsuse jõustumist valdkonna eest vastutava ministri käskkirjaga määratud asutusele, kes kontrollib, kas süüdlane on rahatrahvi tasunud täies ulatuses või mitte. Kohtuotsus rahatrahvi kohaldamise kohta loetakse täidetuks ja otsust täitmisele ei pöörata, kui Maksu- ja Tolliamet on rahatrahvi enne täitmisele pööramise tähtaja möödumist täies ulatuses tasaarvestanud maksukorralduse seaduses sätestatud korras. (VTMS § 204 lg 2)

Kui süüdlane ei ole tasunud rahatrahvi täies ulatuses käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 1 või 2 toodud tähtaja jooksul või kohtuotsuse peale edasikaebamise tähtaja jooksul või ei järgi osastatud rahatrahvi tasumise tähtaegu, saadab vastavalt käesoleva seadustiku §-le 202 lahendit täitmisele pöörav asutus kümne päeva jooksul kohtutäiturile lahendi koopia, millele on tehtud märge jõustumise kohta. (VTMS § 204 lg 3)

Trahvilahendit ei pöörata täitmisele, kui menetlusalune isik tasub trahvi ära ettenähtud aja jooksul, samuti MTA poolt täitmisele määratud trahvi, kui see on tähtaja möödudes täies ulatuses seaduses ettenähtud korras tasaarvestatud. Juhul kui süüdimõistetu pole rahatrahvi vabatahtlikult ettenähtud aja jooksul täitnud ning pole taotlenud täitmise edasilükkamist, järgneb sundtäitmine kohtutäituri poolt. Selleks saadab otsuse täitmisele pöörav asutus täitedokumendi kohtutäiturile.

Sundtäitmine on riigi loodud mehhanism isiku kohustuse täitmisele sundimiseks. Teatud lahendeid ei ole kohustatud isikul võimalik täita ise vabatahtlikult, näiteks kriminaalkaristusena määratud vabadusekaotuslik karistus. Enamiku kohustuste puhul antakse aga isikule teatud aeg nõude vabatahtlikuks täitmiseks ning sundtäitmise kaudu sekkub riik alles siis, kui kohustust ei täideta. Kohustused võivad tuleneda nii eraisikutevahelistest kokkulepetest kui ka õigusrikkumistest, näiteks rahatrahvi või maksuvõlg. Sundtäitmise süsteemi olemasolu garanteerib otsuste täitmise vääramatuse, jõustunud lahendid igal juhul täidetakse. Täitmise ärajäämiseks või katkemiseks peab esinema mõni menetlusväline erandlik asjaolu, näiteks võlgniku surm või lõppemine ilma õigusjärglasteta. (Aleksand 2010: 13) Riikliku sunni rakendamine nõuete täitmisel tagab nende riigikassasse laekumise.

Kohtutäituri seaduse § 2 kohaselt peab kohtutäitur avalik-õiguslikku ametit enda nimel ja vastutusel vaba elukutsena. Tema ametitegevus jaguneb ametitoiminguteks ja ametiteenusteks. Kohtutäitur peab ametitegevuses olema erapooletu ning äratama usaldust kõigis isikutes, kelle kasuks või kelle suhtes ta toiminguid teeb. Kohtutäitur peab järgima oma ametivannet ning käituma väärikalt ka väljaspool ametitegevust. Kohtutäituril on ametimärk ja -pitsat. Ametimärgi ja -pitsati kirjelduse ning nende kasutamise korra kehtestab justiitsminister määrusega. (KTS § 2)

“Kohtutäitur sundtäidab täitedokumente, milleks võivad olla kohtulahendid (kohtuotsused, kohtumäärused), mitmesugused haldusaktid (sh parkimistrahvid, maksuvõlad). Kohtutäituri on alates 2001. aastast Eestis vabakutselised, mis tähendab seda, et kohtutäitur tegutseb

riigilt saadud volituste alusel, kuid ei ole samas riigiteenistuja ega ka ettevõtja. Vabakutse-line kohtutäitur peaks olema kõigi eelduste kohaselt rohkem motiveeritud kui riigipalgaline ametnik, sest kohtutäiturid on majanduslikult iseseisvad ning nad majandavad end võlgnikult nõutavatest tasudest. Riik ei maksa kohtutäituritele tasu ega vastuta tema tegevuse eest.“ (Lillemets 2006:26)

Konkreetses täitemenetluses laekunud kohtutäituri tasu kasutamise seoses tundub tasu lõivuks liigitamine samas küsitav. Lõiv peaks katma selle konkreetse toiminguga ehk siis täitemenetluse kulud. Kohtutäituril tekib täitemenetlust läbi viies kahte sorti kulusid: ühelt poolt otsene kulu kindlale toimikule (paberi-, ümbriku-, postikulu jne), teiselt poolt peab kohtutäitur tasust ülal ka oma bürood, makstes rendi-, elektri- ja kindlustuse arveid, töötasu töötajatele, makse jne. Viimaseid kulusid on pea võimatu iga toimiku kohta välja arvutada, kuid et kohtutäitur ka need oma tasudest katma peab, tuleneb KTS § 5 sätestatud ametikitsendustest, mille kohaselt ei või kohtutäitur saada tasu mujalt kui oma kutsetegevusest. Seega tuleb kõik menetluskulud, muuhulgas ka täituri enda töötasu, katta kõigi laekuvate kohtutäituri tasude arvelt, millest tulenevalt ei lähe ühe võlgniku makstud tasu mitte ainult temaga seotud menetluse kulude katteks, vaid üldisemalt sundtäitmise läbiviimiseks. Millegi arvelt finantseeritakse ka kulutusi, mis tuleb kohtutäituril teha enne tasu laekumist, samas on alati menetlusi, kus tasu erinevatel põhjustel laekumata jääb (nt võlgniku surm vmt). (Aleksand 2004)

Kohtutäitur täidab küll oma ameti kohaselt riigi nõudeid, kuid riik ei ole tema tööandja. Kohtutäitur peab toiminguid tehes kinni pidama täitemenetlust reguleerivatest õigusaktidest ja tagama menetlusaluse õigustest kinnipidamine. Kohtutäituri ametitoiminguteks võib nimetada näiteks võlgniku vara aresti ja selle müüki, ametiteenusteks aga kui kohtutäitur osutab isiku taotlusel teenuse näiteks nagu dokumendi kättetoimetamine või eraenampakkumine. Ametiteenuse osutamisest peab ta teada andma kojale.

„Täitemenetluses kehtib formaliseerituse printsiip, mis tähendab, et kohtutäituri pädevusse ei kuulu täitedokumentide õiguspärasuse hindamine. Kohtutäitur peab kontrollima, kas täitmiseks esitatud dokument vastab formaalselt seaduse nõuetele, kuid ta ei pea kontrollima materiaalse õiguslikke asjaolusid. Kohtutäitur peab oma õigusteadmisi kasutama täitemenetluse läbiviimiseks vajalike õigusaktide õige kohaldamiseks.“ (Lillemets 2006: 32)

Võlgnik on kohustatud isik, kelle vastu on suunatud täitedokument. Võlgnikul on õigus viibida iga täitetoimingu juures, tutvuda toimiku materjalidega, õigus pöörduda kohtutäiturile poole, esitada kohtutäiturile avaldusi, taotlusi ja arvamusi, sõlmida sissenõudjaga kokkuleppeid ning kaevata kohtutäituri tegevuse peale. (TMS § 26) Võlgnik peab lubama kohtutäituri oma valdustesse ja ruumidesse ning ilmuma kohtutäituri kutsel ametiruumidesse. (Aleksand 2004: 21-22)

TMS § 200 sätestab, et kui kohus või kohtuväline menetleja ei ole määranud rahatrahvi tasumist ositi, tasutakse rahatrahv tervikuna. Kohtutäitur annab võlgnikule rahatrahvi tervikuna tasumiseks tähtaja, mis ei ole lühem kui 10 päeva ega pikem kui 30 päeva. Rahatrahvi tasumise kohta esitab võlgnik kohtutäiturile maksedokumendi. Kui kohtuväline menetleja või kohus on karistusseadustiku § 66 lõigete 2 ja 3 järgi määranud rahatrahvi tasumise ositi, tasutakse rahatrahv otsuses või kohtuotsuses ettenähtud osades ja tähtajal. Kui rahatrahvi määratud tähtaja jooksul ei tasuta või kui osastatud rahatrahvi maksmise tähtaega ei järgita ja rahatrahvi täitmise tähtaega ei ole pikendatud, pöörab kohtutäitur sissenõude võlgniku varale käesolevas seadustikus sätestatud korras. (TMS §200 lg 1-3)

Juhul, kui süüdimõistetud pole rahatrahvi vabatahtlikult ettenähtud aja jooksul täitnud ning pole taotlenud täitmise edasilükkamist, järgneb sundtäitmine kohtutäituri poolt. Selleks saadab otsuse täitmisele pöörav asutus täitedokumendi kohtutäiturile. TMS § 200 lg 1 kohaselt on kohtutäituri esimeseks toiminguks võlgnikule rahatrahvi tervikuna tasumiseks tähtaja andmine, mis ei ole lühem kui 10 päeva ega pikem kui 30 päeva. Juhul kui isik selle aja jooksul trahvi ei tasu ja rahatrahvi täitmise tähtaega ei ole pikendanud, pöörab kohtutäitur sissenõude võlgniku varale. (VTMS kommenteeritud väljaanne 2009: 283)

“Täitemenetluse algatamiseks esitab võlausaldaja kohtutäiturile täitmisavalduse, kus on märgitud alljärgnevad andmed:

- 1) sissenõudja andmed - nimi, elu-või asukoht, sidevahendid, pangarekviisiidid;
- 2) võlgniku andmed - nimi, registreerimiskood või isikukood, elu- või asukoht, sidevahendid, pangarekviisiidid;
- 3) nõude sisu ja suurus;
- 4) info võlgniku vara kohta;
- 5) avaldusele lisatud dokumendid.“ (Lillemets 2006: 27)

TMS § 52 kohaselt sissenõude pööramisel varale, vara arestitakse ja müüakse. Sissenõudja nõue rahuldatakse vara müügist saadud raha arvel. (TMS § 52 lg 1)

TMS § 53 sätestab vara arestimise ulatuse. Arestida ei või rohkem võlgniku vara, kui on vaja sissenõudja nõude rahuldamiseks ja täitekulude katteks, välja arvatud juhul, kui sissenõudja nõude rahuldamine muul viisil ei ole võimalik. Vara ei arestita, kui võib eeldada, et arestitavate esemete müügist saadud rahast jätkub üksnes täitekulude katteks. Vara arestimise järjekorra määrab kohtutäitur, kuulates eelnevalt ära sissenõudja ettepaneku. Järjekorda määrates arvestatakse, et sissenõudja nõue tuleb rahuldada kõige kiiremal viisil ning et võlgniku õigustatud huve ei või kahjustada. (TMS § 53)

TMS § 78 kohaselt müüb kohtutäitur arestitud vallasasjad elektroonilisel avalikul enampakkumisel. Kui elektrooniline enampakkumine ei ole kohtutäiturist sõltumatutel põhjustel võimalik, võib enampakkumine toimuda suuliselt. Kui arestitud vallasasjade hind on arestimisakti kohaselt kuni 2000 eurot, võib kohtutäitur nende müügi volitada kojale. (TMS § 78)

Müüdnud vara kasumist rahuldatakse kõigepealt täitekulud ja kohtutäituri tasu ning seejärel sundtäidetav nõue.

TMS § 48 kohaselt lõpetab kohtutäitur täitemenetluse, kui nõue on rahuldatud sissenõudja avalduse alusel, nõude rahuldamiseks vajaliku raha maksmisel kohtutäiturile, kohtulahendi esitamisel millega on kohustus tühistatud või määratud sundtäitmise lõpetamine, võlgniku surma puhul, kui nõue ei lähe üle õigusjärglastele ning võlgniku pankroti väljakuulutamisel või muudel juhtudel. (TMS § 48)

Politseitrahv kujutab endast Politsei-ja Piirivalve ameti poolt süüalusele tehtud trahvi väärteo eest kas kiirmenetluse või üldmenetluse korras. Politseitrahv läheb sundtäitmiseks kohtutäituri kätte, kui seda pole menetlusalune isik ettenähtud aja jooksul ära tasunud ega vaidlustanud. Kohtutäitur on sõltuatu vabakutseline ametiisik, kes elatab ennast võlgnikult sissenõutavatest tasudest. Kohtutäitur annab süüdasele aja trahvi vabatahtlikuks tasumiseks 10 kuni 30 päeva. Kui selle aja jooksul trahvi ei tasuta, pöörab kohtutäitur nõude võlgniku varale. Arestitud vara müügist rahuldatakse kõigepealt täitekulud. Täitemenetlus loetakse lõppenuks sissenõutava summa kandmisega kohtutäituri poolt sissenõudja pangakontole.

2.2. Politseitrahvide sissenõudmisega seotud probleemid

Nagu igaski süsteemis, esineb ka sissenõudmis süsteemis tõrkeid. Sellest tuleneb ebapiisav riigitulude laekumine. Praeguses süsteemis tegeleb PPA oma põhitegevuse kõrval ka riiginõuete järelevalvega oma pädevuse ulatuses. Seaduse järgi nõuab riiginõudeid sisse kohtuaitur, kuid ulikkuse tõttu ei ole tal seda võimalik alati ja õigeaegselt teha.

Mati Kadaku sõnade järgi kui võtta keskmiselt nõuete sissenõudmine, siis on laekumisinäitaja keskmiselt 50%, politseitrahvide puhul on 75%. (Lisa 1)

Avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmise peamised probleemid on järgmised:

- 1) sissenõudjate ja kohtuaituri andmekogude infotehnoloogiline ühildamatus (sh automaatse andmevahetuse puudumine ning andmefailide ebapiisav kvaliteet);
- 2) andmed ei ole statistiliselt võrreldavad (sh puuduvad andmed nõuete laekumiste ja sissenõutavuse kohta);
- 3) puuduvad järelevalvemehhanismid täitemenetluses olevate nõuete üle;
- 4) menetlusosaliste ja kolmandate isikute ebamõistlik halduskoormus (kliendi jooksumine, klientide vähenemine informeeritus, maksuhalduri kui kolmanda osalise koormus tagastusnõuete arestimisel);
- 5) täitemenetluse protsess on aeglane;
- 6) nõuete jagamisega seotud probleemid (sh vastuolu täitemenetluse tsentraliseerituse põhimõttega, ühe isiku nõuded mitme kohtuaituri käes);
- 7) sissenõudjal ettemaksu tasumise kohustus. (Randlane 2013)

Nimekirjast nähtub, et riiginõuete sissenõudmisel domineerivad probleemid on seotud eelkõige tööjaotuse, töökorraldusega, infotehnoloogiliste andmebaaside ebapiisava efektiivsusega ja kogu täitemenetluse pika ajakuluga.

Võlgnikule on menetlus liiga kallis (kohtuaituri tasu näol). Ühtne sissenõudja/võlgniku nõuete halduse ja sissenõudmise vaade puudub. Toimub ressursside oluline dubleerimine ja seega on praegune süsteem võlgnikule, sissenõudjale kui ka kohtuaiturile liiga kallis. (Lisa 2)

Riigieelarve kontrollikomisjoni raporti kohaselt jääb väärtetrahvide arvelt saamata kümnetes miljonites eurodes mõõdetav tulu ning täitmata jäänud karistuste suur arv ei mõjuta

inimesi uutest õigusrikkumistest hoiduma. Riigieelarve kontrollikomisjoni raport võrdleb viimaste aastate muutusi väärtetrahvide laekumises riigikontrolli 2008. aastal valminud auditiga, mille kohaselt oli 2005. aastal riigieelarvesse laekumata jäänud trahvide summa umbes 17 miljonit eurot. Trahvide laekumine on halvenenud nii valitsusest sõltumatutel kui sõltuvatel põhjustel. Esimeseks põhjuseks on inimeste halvenev maksevõime seoses majanduslangusega ja teiseks riigi suutmatuse trahve efektiivselt sisse nõuda. Raport tõdeb, et kolm aastat tagasi riigikontrolli tehtud soovitud olukorra parandamiseks on rakendunud vähesed. Venivad või on vigaselt käivitatud IT-arendused, mille tõttu riigil puudub tänini usaldusväärne ülevaade trahvide menetlemise kohta ning selleks kulub ebaefektiivselt palju aega ja tööjõudu. Sageli pole riigil üldse ülevaade sellest, mis trahvidest on saanud. Politsei määrab trahvi, see raha peab laekuma riigieelarvesse, kust peab see info tulema politsei infosüsteemi, sealt peaks selle saama edastada kohtutäituritele, kes peaks omakorda andma politseile ühel hetkel tagasisidet, kui keegi oma trahvi vaidlustab ja sellega kohtusse läheb. Kuna aga arenduste toppamise tõttu info ei liigu, vahetatakse seda infot praegu käsitsi, mistõttu palju võib sisse tulla vigu. (Riigikogu erikomisjoni raport 2011, 12)

Riigikontrolli poolt tähelepanu alla toodud viimasel ajal aktuaalne probleem on , et osa trahve ei laeku õigel ajal. Täitesüsteemi puuduste tõttu jääb osa nõudeid kas õigel ajal või üldse sisse nõudmata, mis takistab riigieelarve tulude planeerimist. See viitab selgelt planeerimisvigadele, mille üks põhjus on võrreldava statistika puudumine. Selle põhjuseks on sissenõudja ja kohtutäituri andmete infotehnoloogiline ühildamatus.

Riigil jääb laekumata politseitrahvide tõttu saamata kümnetes miljonites eurodes mõõdetav tulu, mis on kahtlemata märkimisväärne summa. Oluline aspekt on kahtlemata ka karistamatuse tunne, mis hakkab kodanike seas levima, juhul kui riik ei suuda trahve sisse nõuda. Kui trahvi saanud isikult jääb trahv sissenõudmata, võib tema ja ta tuttavate seas levima hakkata arusaam, et trahvi maksmist saab vältida. Riigieelarve kontrollikomisjoni hinnangul on riigi trahvi sissenõudmissüsteemi üheks puuduseks vigased IT süsteemid, mille tõttu puudub riigil õige ülevaade hetkel menetletavatest trahvidest tervikuna .

Riigieelarve kontrollikomisjoni raport peab vajalikuks väärtetrahvide muutmist valitsuse jaoks esmatähtsaks tegevuseks, sest praegu on väärtetrahvidega tegelemine killustunud mitme ministeeriumi ja ametkonna vahel. Komisjon soovib valitsusel läbi analüüsida ka

võimalus koondada riigi nõuded võlgnike vastu ühte keskusesse ja suunata ühele isikule määratud trahvid sundtäitmiseks ühele kohtutäiturile. (Riigikogu erikomisjoni raport 2011)

Aastal 2010 tegi Riigikontroll märkuse selle kohta, et Siseministeeriumi valitsemisalasse kuuluvast Politsei- ja Piirivalveametist (PPA) on tõsisemaid puuduseid trahvitulude ja trahvinõuete üle peetavas arvestuses. Kuigi Politsei- ja Piirivalveamet on korrastanud 2010. aasta jooksul trahviarvestust, tingisid eelkõige aasta esimeses pooles esinenud puudused märkuse Siseministeeriumi raamatupidamise aruande õigsuse kohta ka käesoleval aastal. Auditeeritud perioodil oli PPA trahviarvestuse sisekontrollisüsteem puudlik, s.t et ei olnud kehtestatud trahviarvestuse korda, puudusid meetodika eri infosüsteemides kajastuvate trahvinõuete ja -laekumiste võrdlemiseks, tegevuste eest vastutajad, aruannete koostamise ja võrdlemise tähtajad ning vormid jms. Sisekontrollisüsteemi nõrkuste tõttu ei olnud tagatud andmete regulaarne kontroll. Peamine probleem seisnes selles, et Politsei- ja Piirivalveameti majandustarkvara SAP kajastatud 2010. aasta trahvitulusid ja -nõudeid ei olnud 31.12.2010. aasta seisuga võimalik võrrelda trahvide menetluse infosüsteemi (MIS) trahvitulude ja -nõuetega. Et tagada kahe programmi andmete kooskõla, korrigeeriti raamatupidamisandmeid, kuid igakuiste aruannete ja aasta koondaruannete erinevuste põhjusi välja ei selgitatud. Arvestuse läbipaistmatust suurendas asjaolu, et eri ajal sama perioodi kohta koostatud trahviaruanDED andsid erineva tulemuse. Näiteks oli 2010. aasta raamatupidamise aastaaruande lisas lootusetute trahvinõuete summaks märgitud 5 miljonit eurot. 2011. aasta mais koostatud analoogse trahviaruanDE järgi oli 2010. aasta lootusetute trahvinõuete saldo suurenenud 13,6 miljoni eurot. (Riigikontroll 2012, 4-5)

Seoses täitmisele saadetud trahvinõuete inventuuriga laekusid kohtutäituritelt 2010. ja 2011. aasta esimesel poolel aruanded menetluste seisuga, millest lõviosa moodustasid täitemenetluse lõpetamise otsused. Aastalõpu andmete korrigeerimine kestis PPAst saadud selgituste kohaselt kuni 2011. aasta juuni alguseni. Justiitsministeeriumi hallatav kohtutäiturite andmekogu TÄITIS ei ole senini ühendatud e-toimiku infosüsteemiga, mis välistaks kohtutäiturite ja politsei andmekogu erinevused trahvinõuetes. Selle tõttu puudub PPA-l operatiivne ülevaade kohtutäituritele üle antud trahvinõuete laekumise kohta. (Riigikontroll 2011, 11) Endiselt esineb probleeme trahvinõuete kohta info vahetamises PPA, kohtute ja kohtutäiturite vahel. Kui kohus on muutnud trahvi määra või selle tühistanud, siis asendatakse trahvisumma menetluste infosüsteemis automaatselt. Kui määratud ra-

hahrahv aga asendatakse näiteks üldkasuliku töö või arestiga, jääb rahaline nõue menetluste infosüsteemis endiseks. Seetõttu peavad PPA töötajad andmete parandamiseks koh-
tuotsused ja trahviandmete muudatused käsitsi üle kontrollima. Seda aga regulaarselt ei
tehta. Käsitsi kontrollimist raskendab aga kohtutöötajate erinev praktika PPA-le vajalike
andmeväljade täitmisel kohtute infosüsteemis, nt jäetakse PPA jaoks oluline andmeväli
tühjaks ja asjakohast infot tuleb PPA töötajal ise otsida mujalt. Endiselt ei toimu
andmevahetust kohtutäiturite infosüsteemi ja menetluste infosüsteemi vahel, mistõttu ei
jõua andmed täitemenetluse lõpetamise kohta operatiivselt PPA ni ja nõuete hindamine
lootusetuks toimub seetõttu hilinemisega. (Riigikontroll 2012, 4-5)

Riigikontrolli raport siseministeriumile selgitab kuidas on määratud ja laekuvate trahvidel
arvu poolest nii suur vahe. PPAI on probleeme sisekontrollisüsteemis trahviarvestuse ko-
hapealt. Pole ühtset ülevaadet menetlevate ja laekuvate trahvide kohta. Eri aegadel sama
perioodi kohta tehtud trahviaruannde päringud andsid erineva tulemuse. Põhjuses on PPA ja
kohtutäiturite andmebaasi mitteühitus selles osas, et kohtutäitur ei saa kasutada e-toimiku
põhist süsteemi kus toimikut avades ta näeks juba kõike seal kajastatud ja saaks sealsamas
andmeid täiendada, mis oleks omakorda nähtav PPAle.

Riigikontroll tegi märkuse Siseministeriumi raamatupidamise aastaaruandes 31.12.2010.
aasta seisuga kajastatud trahvinõuete kohta summas 41 miljonit eurot, sh Politsei- ja Piiri-
valveameti trahvinõuded 6,6miljonit eurot, ning 2010. aasta trahvitulude kohta summas 8,8
miljonit eurot, sest nende kajastamise aluseks olev arvestus ja infosüsteemide toimimine
olid puudulikud. Ilmnenu puuduste tõttu ei saanud Riigikontroll kindlust, et Siseminis-
teriumi 2010. aasta raamatupidamise aastaaruandes on trahvinõuded ja -tulud õigesti kaja-
statud. 2011. aasta raamatupidamise aastaaruandes trahvinõuete algsaldosid ja võrreldava
perioodi trahvitulusid ei muudetud, mistõttu ei ole 2010. aasta trahvitulud võrreldavad
2011. aasta tuludega, kuid Riigikontrolli hinnangul on trahvinõuded 31.12.2011. aasta sei-
suga olulises osas õiged. Politsei- ja Piirivalveameti raamatupidamises kajastatakse igakui-
ne trahvitulu aruandluskeskkonnas ALIS koostatud aruannete alusel. Aastainventuuri
käigus selgus, et ALISes 2011. aasta kohta koostatud trahviaruanne ei olnud korrektne.
Näiteks oli osa trahviotsuseid tühistatud Eesti kroonides, kuigi need olid ümber arvestatud
eurodeks ja oleks tulnud ka eurodes tühistada. Tühistatud trahvinõue oli seetõttu suurem.
Auditi käigus selgus, et trahviotsusega kaasnevad andmed ei olnud kvaliteetsed. Tarkvara

vea tõttu esines ühe ja sama trahvinõude mitmekordset kajastamist. Samuti ilmnnes, et trahviotsusega seotud kuupäevad ei ole alati loogiliselt seotud ning tarkvara abil ei olnud võimalik seesuguseid vigu ennetada: väärteo registreerimise kuupäev oli varasem kui väärteo toimumise kuupäev või trahvi maksmise kuupäev oli varasem kui trahviotsuse kuupäev. (Riigikontroll 2012, 12)

Lisaks oli PPAI veel probleeme raamatupidamisarvestuse õigsusega, mille tõttu esinesid valed numbrid aastaaruandes.

Alates 1. jaanuarist 2011 on avalik-õiguslike rahaliste nõuete jagamine kohtutäiturite vahel reguleeritud selliselt, et sissenõudjal ei ole õigust kohtutäiturit valida, kõik avalik-õiguslikud rahalised nõuded tuleb esitada Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite koja vahendusel, mis jaotab võrdselt nõuded kohtutäiturite vahel, arvestades nende tööpiirkondadega, seejuures ei arvestata kohtutäituri töötulemusi ja muid kriteeriume nagu võlgniku asukoht. Enne seda kehtinud süsteemisuurimaks miinuseks peeti nõuete ebavõrdset jagunemist kuna süsteemsundis kohtutäitureid pingutama, sest eelistati kohtutäitureid, kes ei võtnud ettemaksu, viisid menetluse läbi kiirelt ja efektiivselt. Lisaks sellele jagatakse nõudeid laekuise järjekorras, arvestamata isikuga seotud teisi nõudeid, mis tähendab et ühe isiku nõuded võivad olla täitmisel mitme kohtutäituri käes. Selline nõuete jaotamise viis on vastuolus täitemenetluse tsentraliseerituse põhimõttega. Praegune avalik-õiguslike nõuete jagamise süsteem on koormav nii sissenõudjale, kojale, võlgnikule kui ka kohtutäiturile. Koda võiks parendada süsteemi nii, et nõuete jagamisel arvestataks peale tööpiirkonna ka võlgniku ja kohtutäituri asukohta ning rakendataks isikupõhist lähenemist. Süsteem peaks kohtutäitureid motiveerima, s.t arvestama nende efektiivsusnäitajat. (Randlane 2013)

Üldistatult võib sissenõudja positsioonist vaadates täitemenetlusega seotud probleemid jagada kaheks – infotehnoloogiline ühildamatus ja andmete kvaliteedist tulenevad probleemid.

Sissenõudjate ja kohtutäituri andmekogude infotehnoloogilisest ühildamatusest ja andmete kvaliteedist tingitud probleemid takistavad riigieelarve tulude planeerimist ning on loonud olukorra, kus puuduvad järelevalvemehhanismid täitemenetluses olevate nõuete üle. Nõuete arvestuse läbipaistmatuse (puuduvad andmed nõuete laekumiste ja sissenõutavuse

kohta) tõttu ei ole andmed ka statistiliselt võrreldavad. Täitemenetlusega seotud probleemide lahendamiseks loodi 1. jaanuaril 2010 kohustusliku kutseühendusena kohtutäiturite ja pankrotihaldurite kutseorganisatsioon – Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Koja peamised ülesanded on järelkasvu ettevalmistamise, täiendusõppe ja kutsepraktika ühtlustamine, järelevalve ning menetluse läbiviimiseks vajalike infosüsteemide arendamine ja haldamine. Riigikogu riigieelarve kontrolli erikomisjoni hinnangul on koja loomine positiivne, kuid talle esitatud ootused on seotud ressursimahukate infotehnoloogiliste arendustega. Koja esimene suur ülesanne on avalik-õiguslike rahaliste nõuete jagamise süsteemi rakendamine, et nõuete võrdse jagamisega kohtutäiturite vahel tagada nende optimaalne koormus. Valitsuse kinnitatud regulatsioon probleemi lahendamiseks on aga äärmiselt jäik ega arvesta protsessi efektiivseks toimimiseks vajalike kriteeriumidega. (Randlane 2013) Sissenõudmist pärsvad probleemid jagunevad infotehnoloogilisteks ja korralduslikeks- nad on seotud inimeste tööga.

Avalik-õiguslike rahaliste nõuete koondamine ei ole uus idee. 2008. aastal soovitas Riigikontroll Euroopa riikide näitel koondada riigi nõuded ühte keskasutusse, et sissenõudmist korrastada ja ühtlustada; 2009. aastal tegi siseminister ettepaneku luua keskne üksus rahandusministeeriumi juurde või haldusalasse; 2010. aastal tegi politsei- ja piirivalveamet Riigikontrollile ettepaneku koondada trahvinõuete täitmine kogu riigi tasandil maksu- ja tolliametisse. Avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmise tsentraliseerimine tähendab eelkõige teenuse kvaliteedi parandamist optimeerimise teel. Avalik-õiguslike rahaliste nõuete tsentraliseeritud mudel ei ole uudne Põhjamaades. Näiteks on Roots 1998. aastast maksuhalduri juures iseseisev sissenõudmist korraldav asutus *The Swedish Enforcement Authority*, kus nõutakse kõik avalik-õiguslikud rahalised nõuded sisse ühtsetel alustel. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja esindajad on rõhutanud, et riiginõuete sissenõudmise tsentraliseerimisel võib olla negatiivne mõju kohtutäiturite tegevusele. Artikli autori hinnangul ei tähenda riiginõuete sissenõudmise koondamine nende täielikku eraldamist täitesüsteemist, vaid seda, et tasumata nõuetel on üks konkreetne omanik, kes jälgib nõuete täitmist ja teeb esmased standardsed täitetoimingud nõude rahuldamiseks. (Randlane 2013)

Tanel Ermeli sõnul pole vahet kas sissenõudmisega tegeleks MTA või eraldi keskus. Olukord paraneks oluliselt, kuna riigil oleks ühtne nõuete haldus. Praegu võivad olla ühe isiku

mitu nõuet erinevate kohtutäiturite käes. Ühe isiku nõuded läheks ühe sissenõudja kätte. Tekkiks ühtne tasaarvestussüsteem. Kui võlgnik saab riigilt mingeid toetusi siis saaks nende arvelt trahvinõue tasaarvestada. Lisaks toimuks ühe üksuse poolt menetlemine trahvide asenduskaristuste määramisel, pankrotimenetlustes, likvideerimismenetluses, sundlõpetamistel, pärimismenetlustes, võlgadest vabastamise menetluses jne. Peamine on ühtne riiginõuete vaade. Praegu on näiteks igal ametil, kohalikel omavalitsustel, EAS, RKAS, ministeeriumides, ülikoolides, jne.. oma juriidiline/sissenõudmisega tegelev üksus. Kui vastav jurist puudub, siis palgatakse inkasso või advokaat kuid, kui kõik see oleks tsentraliseeritud keskuse osas olemata. Pädevus oleks koondatud ühte asutusse ja toimuks oluline ressurside kokkuhoid. MTAle sellise pädevuse andmiseks oleks vaja poliitilist otsust ja vaid pm paari paragrahvi muutmist MKS-s, VTMS-s. (Lisa 2)

On kõneaineks tulnud riiginõuete sissenõudmise süsteemi tsentraliseerimine, ehk koondamine ühte asutusse. See aitaks kindlasti ära hoida juba enamus osa esinevatest probleemidest, kuna sissenõudmist viiks läbi asutus ja inimesed kes on just nimelt sellele spetsialiseerunud ja valdavad asjakohaseid andmesüsteeme. Sissenõudval asutusel oleks ühtne vaade olukorrast, sellest tulenevalt toimuks sissenõudmine efektiivsemalt ja hoiaks oluliselt kokku ressursse.

PPA ise eelistaks MTA-või tsentraliseeritud keskust sissenõudjana, et nad saaks keskenduda politsei põhitööle ja ei peaks tegelema nõuete järelevalvega ning omama sissenõudmisega tegelevaid ametnikke. (Lisa 2)

Riiginõuete sissenõudmise tsentraliseerimine ei asenda täitesüsteemi ega lahenda kõiki täitesüsteemi puudusi, kuid suure tõenäosusega vabastab protsessi optimeerimine nii kohtutäiturite kui ka täitevvõimu ressursi: Avalik-õiguslike rahaliste nõuete tsentraliseerimise kasuks räägib seegi, et põhiseaduse kohaselt peab riik oma ülesandeid täitma ise, s.t suutma koguda enda kehtestatud ja kohaldatud nõuded. Eelkõige on avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmise tsentraliseerimine suunatud protsessi kui terviku parendamisele, mis peab tagama peamiste avalike institutsioonide ökonoomse funktsioneerimise. (Randlane 2013)

Juhul kui jääda praeguse sissenõudmise süsteemi juurde, pakkusid spetsialistid välja järgmised aspektid mida võiks muuta. Näiteks:

- 1) tänaval auto käest ära võtmine;
- 2) juhtimisõiguse peatamine;
- 3) x isikliku riikliku dokumendi muutmine kehtetuks;
- 4) muuta riigilõivu tasumise süsteemi selliseks, et kui isikul on riigile tasumata nõue ja tema maksab riigilõivu mingi hüve eest, siis laekub see raha trahvi katteks, niikaua kui nõue saab kaetud. (Lisa 2)

Kohtutäituritele õigusi juurde anda. Kohtutäiturite koja esimees Mati Kadaku sõnul võiks olla kohtutäituril online vaatepilt võlgniku pangakontost. Riiginõuete puhul võiks olla nii, et võlgnikul jääb elatusmiinumist vaid pool. (Lisa 1)

Kokkuvõtvalt on praeguse täitesüsteemi Riigikontrolli poolt välja toodud aktuaalne probleem on nõuete ebapiisav ja mitte õigeaegne laekumine. Seda põhjustab võrreldava statistika puudumine ja ebapiisav andmevahetuse kvaliteet. Riiginõuete sissenõudmisel domineerivad probleemid on seotud eelkõige infotehnoloogiliste andmebaaside ebapiisava efektiivsusega ja kogu täitemenetluse pika ajakuluga. Riigil jääb laekumata politseitrahvide tõttu saamata kümnetes miljonites eurodes mõõdetav tulu, mis on kahtlemata märkimisväärne summa. Oluline aspekt on kahtlemata ka karistamatuse tunne, mis hakkab kodanike seas levima, juhul kui riik ei suuda trahve sisse nõuda. PPAI on probleeme sisekontrollisüsteemis trahviarvestuse kohapealt. Pole ühtset ülevaadet menetlevate ja laekuvate trahvide kohta. Eri aegadel sama perioodi kohta tehtud trahviaruaruande päringud andsid erineva tulemuse. Põhjuseks on PPA ja kohtutäiturite andmebaasi mitteühitvuse selles osas, et kohtutäitur ei saa kasutada e-toimiku põhiseaduse süsteemi kus toimikut avades ta näeks juba kõike seal kajastatud ja saaks sealsamas andmeid täiendada, mis oleks omakorda nähtav PPAle.

Riiginõuete sissenõudmise tsentraliseerimine aitaks ära hoida juba enamus osa esinevatest probleemidest, kuna sissenõudmist viiks läbi asutus ja inimesed kes on just nimelt sellele spetsialiseerunud ja valdavad asjakohaseid andmesüsteeme. Ei ole oluline kas tsentraliseerimine väljenduks sissenõudmise volitamises MTA kätte või selleks täiesti uue riigiasutuse loomises. See tagaks ühtse vaate laekumata riigituludele ja sissenõudmisel olulise aja ja ressurside kokkuhoiu. Kui aga jääda praeguse süsteemi juurde, tuleks läbi viia muudatused mis hõlmaks uute õiguste andmist kohtutäiturile, näiteks nagu võlgniku pangakonto nägemine, vaid poole elatusmiinumist kättejätmine sissenõudmisel ning võlgniku auto käest võtmine keset linna.

KOKKUVÕTE

Riiginõuete sissenõudmine on kahtlemata väga oluline aspekt riigi toimimise seisukohalt. Probleemiks Politsei poolt määratud trahvide mittelaekumine. Politseitrahvide mittelaekusele on Riigikontroll oma raportites mitmel korral tähelepanu pööranud. Seetõttu soovis autor teemat lähemalt uurida ning tutvustada politseitrahvide sissenõudmine protseduure ja analüüsida nendega seotud probleeme.

Lõputöö teemaks oli Riiginõuete sissenõudmisega seotud probleemid politseitrahvide näitel.

Teema aktuaalsus väljendus selles, et sissenõudmise protseduuride nõuetekohasest täitmisest sõltuvad nii sissenõutavate rahaliste nõuete laekumine riigikassasse ning sellest tingitud riigi majanduslik heaolu kui ka seaduse ning riigivõimu autoriteedi kehtestamine rahvas seas.

Lõputöö on uudne, sest autorile teadaolevalt ei ole varasemalt rakenduskõrgharidustöodes riiginõuete sisseõudmise probleeme politseitrahvide näitel uuritud. Lisandväärtus väljendub eelkõige läbiviidud intervjuude tulemustes maksuhalduri ja kohtutäiturite esindajatega.

Probleemiks olid puudused praeguses riiginõuete sissenõudmise süsteemis. Riigi sissenõudmissüsteemi vähese efektiivsuse tõttu laekub trahviraha riigituludesse planeeritust vähem. Politseitrahvide ebapiisavat laekumist on viimase viie aasta jooksul puudutanud riigikontroll ja riigikogu erikomisjon oma raportites. Politsei ja Piirivalveamet on ka teinud riigikontrollile ettepaneku anda nõuete laekumise järelevalve funktsioon üle Maksu- ja Tolliametile.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida riiginõuete sissenõudmisega seotud probleeme politseitrahvide näitel. Selle saavutamiseks püstitas autor neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade riigi rahaliste nõuete olemusest. Riiginõue ehk avalik-õiguslik rahaline nõue on kas seadusest tulenev rahaline kohustus, või tasu riigi poolt tehtava hüve eest. Töös nimetatud avalik-õiguslikud rahalised nõuded on riigilõiv, sundkindlustusmaks, trahv ja maks. Nad on oma olemuselt erinevad, kuid kohtutäituri menetluses võrdselt koheldavad.

Teine uurimisülesanne oli selgitada politseitrahvi olemust, kohta õiguslikus raamistikus ja selle tekkimist. Autor käsitles politseitrahvi definitsiooni ja trahvi määramisel läbiviidavate menetlustoimingute sisu mis on aluseks menetlusaluse poolt trahvi maksmise kohustuse tekkimisele. Rahatrahv, rahaline karistus ja arest on seadusandja poolt ette nähtud süütegude mille karistuseks oleks vangistuse mõistmine õiguse seisukohast ebaotstarbekas. Õiguskorra toimimise tagamiseks peab riik reageerima seaduses fikseeritud õigusnormide rikkumisele. Vastasel juhul tekib olukord, kus õigunormid ei ole millegiga tagatud ja kodanikud ei tunnetata kohustust nendest kinni pidada. Lõputões käsitletav kohtuväline menetleja ning riigi karistusvõimu kandja on Politsei- ja piirivalve amet, kes osaleb menetluses ametnike kaudu. Politseitrahvi määrab Politsei väärtemenetluse korras.

Kolmas uurimisülesanne oli selgitada politseitrahvide sissenõudmisel läbiviidavate protseduuride sisu. Politseitrahv läheb sundtäitmiseks kohtutäituri kätte, kui seda pole menetlusalune isik ettenähtud aja jooksul ära tasunud ega vaidlustanud. Kohtutäitur on sõltuatu vabakutseline ametiisik, kes elatab ennast võlgnikult sissenõutavatest tasudest. Kohtutäitur annab süüdasele aja trahvi vabatahtlikuks tasumiseks 10 kuni 30 päeva. Kui selle aja jooksul trahvi ei tasuta, pöörab kohtutäitur nõude võlgniku varale. Arestitud vara müügist rahuldatakse kõigepealt täitekulud. Täitemenetlus loetakse lõppenuks sissenõutava summa kandmisega kohtutäituri poolt sissenõudja pangakontole.

Neljas uurimisülesanne oli analüüsida Politseitrahvide sissenõudmisega seotud probleeme. Praeguse täitesüsteemi Riigikontrolli poolt välja toodud aktuaalne probleem on nõuete mitte õigeaegne laekumine. Seda põhjustab võrreldava statistika puudumine ja ebapiisav andmevahetuse kvaliteet. Riiginõuete sissenõudmisel domineerivad probleemid on seotud eelkõige infotehnoloogiliste andmebaaside ebapiisava efektiivsusega ja kogu täitemenetluse pika ajakuluga. Riigil jääb laekumata politseitrahvide tõttu saamata kümnetes miljonites eurodes mõõdetav tulu, mis on kahtlemata märkimisväärne summa. Oluline aspekt on kahtlemata ka karistamatuse tunne, mis hakkab kodanike seas levima, juhul kui riik ei suuda trahve sisse nõuda. PPAI on probleeme sisekontrollisüsteemis trahviarvestuse koha pealt. Pole ühtset ülevaadet menetlevate ja laekuvate trahvide kohta. Eri aegadel sama perioodi kohta tehtud trahviaruande päringud andsid erineva tulemuse. Põhjuses on PPA ja kohtutäiturite andmebaasi mitteühthivus selles osas, et kohtutäitur ei saa kasutada e-toimiku põhiseaduse süsteemi kus toimikut avades ta näeks juba kõike seal kajastatud ja saaks sealsamas andmeid täiendada, mis oleks omakorda nähtav PPAle.

Edaspidiseks tuleks luua riiginõuete sissenõudmine tsentraliseerida. Riiginõuete sissenõudmise tsentraliseerimine aitaks ära hoida juba enamus osa esinevatest probleemidest, kuna sissenõudmist viiks läbi asutus ja inimesed kes on just nimelt sellele spetsialiseerunud ja valdavad asjakohaseid andmesüsteeme. Ei ole oluline kas tsentraliseerimine väljenduks sissenõudmise volitamises MTA kätte või selleks täiesti uue riigiasutuse loomises. See tagaks ühtse vaate laekumata riigituludele ja sissenõudmisel olulise aja ja ressurside kokkuhoiu. Kui aga jääda praeguse süsteemi juurde, tuleks läbi viia muudatused mis hõlmaks uute õiguste andmist kohtutäiturile, näiteks nagu võlgniku pangakonto nägemine, vaid poole elatusmiinimumist kättejätmine sissenõudmisel ning võlgniku auto käest võtmine keset linna.

SUMMARY

Collecting of governal claims has been important subject for governments since state societies began to exist. Problems related to collection of governal claims lead to less incoming recsources in state budget than it is planned. Collecting fines has also a psychological purpose: when state institutions are unable to collect the claim, person feels absence of punishment and may not hezitate to repeat his deed. Collecting system of governal claims needs to be improved to guarantee that all claims are fulfilled.

The title of this diploma is: Problems related to collection of governal claims based on example of Police fines. It is written in Estonian and consists of total 41 pages. Author has used 25 sources which all have been reffered to in the thesis.

The topic of diploma is actual since on collection of governal claims depends the governal annual profit of the State budget. Quality of collection of police fines also affects the authority of government and the law among the citizens.

Problem exists as defects in current system of collection of governal claims. Police and borderguard department of Estonia has proposed State Control to move the task of collection on governal claims to Estonian Tax and Customs Board.

The purpose of the diploma thesis is to analyse the problems related to collection of governal claims based on example of Police fines.

In order to achieve the purpose, the following tasks have been set:

1. Give an overview of governal claims and theyre meanings;
2. Describe the meaning and origin of police fine;
3. Describe the procedure of collection of governal claim;
4. Analyse the problems occur during collection of governal claims.

The purpose of this diploma thesis is achieved. Author analysed the problems related to collection of governal claims based on example of police fines. Author concluded that governal claims enforcement system can either be improved or the better one described in the diploma can be created.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Alekand, A. 2004. Mis on kohtutäituri tasu? Juridica 4, 252-261.

Alekand, A. 2004. Sundtäitmis ja pankrotiõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Alekand, A. 2010. Täitemenetlusõigus. Tallinn. Kirjastus: Juura

Intervjuu MTA Tulude osakonna peajurist Tanel Ermeliga

Intervjuu Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite koja esimees Mati Kadakuga

Eesti Vabariigi põhiseadus 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992, jõustunud 03.07.1992 - RT I 2003, 29, 174 ...RT I, 27.04.2011, 1

IGM Konsultant AS. 2005. Mis on sunniraha? <www.rmp.ee/uudised/maksud/2841>välja otsitud 16.02.2014.

Karistusseadustik 06.06.2001, jõustunud vastavalt §-le 451 - RT I 2001, 61, 364 ... RT I 2002, 86, 504

Kohtutäituri seadus 09.12.2009, jõustunud vastavalt §-le 132 - RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 30.01.2014, 15.

Koolmeister, I; Ploom, K; Kangur, A; Lind, S; Pajula, E. 2007. Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn. Kirjastus: Juura

Lehis, L. 2012. Maksuõigus. Tallinn. Kirjastus: Juura.

Lillemets, K. 2006. Maksuvõlgadesundtäitmine. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Maksukorralduseseadus 20.02.2002, jõustunud vastavalt §-le 170 - RT I 2002, 26, 150 ... RT I, 07.06.2013, 3.

Maurer, K. 2000. Õigusleksikon. Tallinn: Interlex OÜ

Politsei-ja Piirivalveseadus 06.05.2009, jõustunud vastavalt §-le 121 - RT I 2009, 26,159 ...
RT I 19.03.2015, 5

Randlane, K. 2012. „Ühtsema riigivalitsemise suunas: kliendipõhise loogika rakendamise võimalused avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmisel.” *Riigikogu Toimetised* 26, 144 - 155.

Randlane, K., Mäe, V. 2013. Kliendipõhine avalik-õiguslike rahaliste nõuete sissenõudmise protsess. Õpiobjekt. Sisekaitseakadeemia.
www.sisekaitse.ee/SissenoudmiseProtsess/avaleht/, välja otsitud 12.05.2015.

Riigikogu erikomisjoni raport väärtetrahvide laekumisest, välja otsitud 12.01.2015

Riigikontrolli aruanne riigikogule 03.07.2012, Siseministeeriumi 2011. Aasta raamatupidamise aastaaruande õigsus ja tehingute seaduslikkus""

Riigikontrolli aruanne riigikogule 15.08.2011, "Riigikontrolli aruanne riigi 2010 aasta majandusaasta koondaruande kohta"

Sootak, J., Pikamäe, P. 2009. Karistusseadustik Kommenteeritud väljaanne. Tallinn. Kirjastus: Juura

Sootak, J. 2007. Sanktsiooniõigus.. Tallinn. Kirjastus: Juura

Täitemenetluse seadus 20.04.2005, jõustunud vastavalt §-le 224 - RT I 2005, 27, 198...RT I, 21.03.2011,35.

Talv, P., 17. november 11 „ Avalik-õiguslikke nõudeid hakatakse edaspidi jagama täiturite edukuse alusel“ <http://www.just.ee/55895> (01.11.2012).

Trahv. 1994. Eesti entsüklopeedia VII. Tallinn: Eesti entsüklopeedia kirjastus

Väärtetomenetluse seadustik 22.05.2002, jõustunud vastavalt §-le 217 - RT I 2002, 50, 313
RT I, 19.03.2015,

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kohtutäiturite- ja pankrotihaldurite koja esimehega

Tallinnas, 7 mai 2015

Edvard Otsalu: Kas peate üldist praegust tasumata riiginõuete sissenõudmise süsteemi piisavalt efektiivseks?

Mati Kadak: Piisavalt, kui võtta keskmiselt nõuete sissenõudmine, siis on 50%, politseitrahvid on 75%.

Edvard Otsalu: Millised on praegu tänapäeval esinevad probleemid politseitrahvide sissenõudmisel?

Mati Kadak: Põhiprobleem ikka, et osadel inimestel pole raha trahvi tasumiseks. Narko- maanidele ja sellistele pole üldse mõtet trahvi teha. Esitatakse ka trahviankeedil Politseile valeandmeid, öeldakse vale aadress või siis rahvastikuregistris võib ka vale aadress olla.

Edvard Otsalu: Kas kohtutäituritele oleks vaja seadusega veel mingeid volitusi või pädevusi, või kas olemasolevatest piisab?

Mati Kadak: Loomulikult võiks olla, just nimelt online vaatepilt võlgniku pangakontost.

Edvard Otsalu: Mida te arvate andmevahetuse kvaliteedist kohtutäiturite ja PPA vahel, Riigikontroll on seda probleemi korduvalt raportites kritiseerinud?

Mati Kadak: Ei suudeta ühildada infosüsteeme. Protsess võiks kiirem olla. Andmevahetus Politseiga jätab soovida. Koostöö on aga meil väga hea.

Edvard Otsalu: Mida võiks veel parandada riiginõuete sissenõudmise süsteemis?

Mati Kadak: Varsti tuleb meil kasutusele e-täitur süsteem. Loodame et see parandab olukorda. Veel võiks riiginõuete puhul võlgnikule kätte vaid pool elatusmiinimumist.

Edvard Otsalu: Viimasel ajal on kõneaineks tulnud luua sissenõudmiseks eraldi asutus, mis tegeleb kõigi riiginõuete sissenõudmisega, mis te selle kohta arvate?

Mati Kadak: See on puhtalt riigi poliitiline otsus, kas tahab eratäitesüsteemi, või riigi täitesüsteemi. Mõlemat korraga ei saa pidada.

Lisa 2. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti tulude osakonna peajuristiga

Tallinnas, 11 mai 2015

Edvard Otsalu: Mida te arvate politseitrahvide sissenõudmisest praegu? On see süsteem piisavalt efektiivne? Millised on põhilised puudused/probleemid ?

Tanel Ermel: Tavapärane täitemenetlus, võlgnikule on menetlus liiga kallis (kohtutäituri tasu näol). Ühtne sissenõudja/võlgniku nõuete halduse ja sissenõudmise vaade puudub. Toimub ressursside oluline dubleerimine ja seega on praegune süsteem võlgnikule, sissenõudjale kui ka kohtutäiturile kallis.

Edvard Otsalu: Kerly Randlane on rääkinud, et teie olete toetanud seisukohta, et politseitrahvide sissenõudmise oleks riigil otstarbekas volitada MTA kätte. Kuidas ja kui oluliselt teie hinnangul politseitrahvide laekumine paraneks?

Tanel Ermel: Kahtepidi. Vahet pole kas MTA või eraldi keskus. Paraneks oluliselt, kuna riigil oleks ühtne nõuete haldus. Praegu võivad olla ühe isiku mitu nõuet erinevate kohtutäiturite käes. Ühe isiku nõuded läheks ühe sissenõudja kätte. Tekkiks ühtne tasaarvestussüsteem. Kui võlgnik saab riigilt mingeid toetusi siis saaks nende arvelt trahvinõue tasaarvestada. Lisaks toimuks ühe üksuse poolt menetlemine trahvide asenduskaristuste määramisel, pankrotimenetlustes, likvideerimismenetluses, sundlõpetamistel, pärimismenetlustes, võlgadest vabastamise menetluses jne.

Edvard Otsalu: Milliseid õigusi või volitusi oleks selleks maksuhaldurile vaja juurde anda?

Tanel Ermel: Vaja oleks poliitilist otsust ja vaid pm paari paragrahvi muutmist MKS-s, VTMS-s.

Edvard Otsalu: Olen lugenud, et põhiliseks probleemiks sissenõudmisel on riigil ülevaate puudumine isiku tasumata nõuetest, mis tähendab, et isikul on riigi ees nii tasumata kohustus kui ka nõudeid. Kas teie hinnangul on probleem pigem infotehnoloogiliste süsteemide või inimeste töökorralduse puudulikkuses.

Tanel Ermel: Infotehnoloogiline probleem puhtalt. Inimene käib süsteemiga kaasas.

Edvard Otsalu: On kirjutatud võimalusest luua tsentraliseeritud sissenõudmistasutus kuhu oleks koondatud kõigi riigi nõuete sissenõudmine. Mida te sellest arvate ja kas see oleks parem variant kui anda politseitrahvide sissenõudmine MTA-le?

Tanel Ermel: Ei ole vahet kas MTA või teine tsentraliseeritud keskus. Nõuete menetlemine liiguks ühte. Peamine on ühtne riiginõuete vaade. Praegu on näiteks igal ametil, kohalikel omavalitsustel, EAS, RKAS, ministriumides, ülikoolides, jne.. oma juriidiline/sissenõudmisega tegelev üksus. Kui vastav jurist puudub, siis palgatakse inkasso või advokaat kuid, kui kõik see oleks tsentraliseeritud keskuse osas olemata. Pädevus oleks koondatud ühte asutusse ja toimuks oluline ressurside kokkuhoid.

Edvard Otsalu: Tsentraliseeritud süsteemi loomisel ei oleks tööd paljudel seni tegutsenud kohtutäituritel. Kas neile oleks võimalik koheselt vastloodud süsteemis tööd pakkuda?

Tanel Ermel: Kindlasti oleks vaja õigusteadmisega inimesi. Aga miks me eeldame, et suur osa kohtutäituritest jääks tööta, nad peaksid vbl oma/büroo töökorraldust tegema ümber. Pöörama rohkem tähelepanu eranõuetele, tegelema lubatud spetsialiseeritud kõrvaltegevustega- juriidilised teenused, pankrotihalduri töö, jne..

Edvard Otsalu: Millist neist sissenõudmise variantidest PPA ise eelistaks?

Tanel Ermel: Eelistaks MTA-või tsentraliseeritud keskust, et nad saaks keskenduda Politsei põhitööle ja ei peaks tegelema nõuete järelevalvega ning omama sissenõudmisega tegelevaid ametnikke.

Edvard Otsalu: Kui nüüd jääda praeguse politseitrahvide sissenõudmise süsteemi juurde, siis milliseid muudatusi peaks teie hinnangul ellu viima efektiivsemaks sissenõudmiseks?

Tanel Ermel: Kohtutäituritele õigusi juurde anda. Näiteks:

1. tänaval auto käest ära võtmine;
2. juhtimisõiguse peatamine;
3. x isikliku riikliku dokumendi muutmine kehtetuks;
4. muuta riigilõivu tasumise süsteemi selliseks, et kui isikul on riigile tasumata nõue ja tema maksab riigilõivu mingi hüve eest, siis laekub see raha trahvi katteks, niikaua kuni nõue täis saab. Peale nõuete tasumist, toimuks alles riigilõivu tasumine- seniks kuni riigilõivu katteks raha ei laeku, ei saa ka riiklikku teenust.